

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

W. Smouter, Breukelen

Ons belang

Nu eens wat anders over die verkiezingen. Neem nu de ouderen-partijen. Twee partijen, met resp. 6 en 1 zetel, in de loop van een maand of drie ontstaan als protest tegen de „bevriezing van de AOW” en de algehele „discriminatie van ouderen”. Ik heb er haast alleen nog maar beminnelijke, aardige en begripvolle stukjes over gezien. Zo van: dat het CDA toch zo stom heeft kunnen zijn om z'n achterban zó van zich te vervreemden! En: kijk, kijk, wat leuk, de ouderen emanciperen zich!

Maar ik vind deze ontwikkeling helemaal niet leuk en dat wou ik graag eens even kwijt. Want waar komt het uiteindelijk allemaal op neer? Het komt erop neer dat steeds meer mensen niets anders te melden hebben dan: eigen zaak eerst. In feite begon het al bij de gemeenteraads-verkiezingen, waar de lokale partijen van „eigen straat eerst” het over het hele land zo goed deden. Er zijn nu tal van plaatsen met wethouders uit de cultuur van „we zijn overal tegen en politici zijn boeven”. Dat zal overigens niet zonder reden gebeurd zijn. Ik hoor als verklaring wel, dat de traditionele partijen zich zo regentesk gedroegen en dat ze nauwelijks naar de bevolking luisterden. Ik sluit dat niet uit en erken dat er dan reden was om ze een lesje te leren. Maar dan hoeven we nog niet blij te zijn met lokale partijen, die geen hogere filosofie hebben dan „Ons Belang”. Ik ben bijvoorbeeld benieuwd, wanneer de eerste wethouder van dit type zal besluiten om *royaal* onderdak te bieden aan asielzoekers...

Ontevredenen

En landelijk konden de ontevredenen zich dan bundelen in de partijen van „eigen uitkering eerst”. Dat zal ook wel niet zonder reden zijn. Zo is het een rare zaak, dat de grote partijen ouderen weren uit de Tweede Kamer en uit andere functies. Dat is een ingeslopen gewoonte, die de laatste jaren steeds strikter gehanteerd wordt. *Bijna* zo zot als het feit, dat kerkeraden steeds minder ouderen als *ouderlingen* durven te benoemen. Maar het is een feit, dat de „opstand der gezagsgetrouwen” pas begon toen de centjes in geding leken. En dat was nog een rare zaak ook. Het verhaal waar het CDA mee kwam was, dat alle inkomens op de nul-lijn moeten. Of het nu om inkomens, om uitkeringen of wat

dan ook gaat. Eigenlijk verbaasde niemand zich daarover, totdat een verslaggever vroeg: „geldt dat ook voor de AOW?”. En toen het antwoord daarop bevestigend was, toen was de boot aan. De presentatie zal wel niet best geweest zijn – dat moet het CDA intern maar uitmaken. Maar de reactie is wel ontluisterend. Honderdduizenden kiezers, die hun partij vaarwel zeiden om zich te verenigen op de smalle basis van het eigenbelang. Zouden ze echt geen diepere gedachte meer kennen?

En dan heb je naast „eigen straat” en „eigen uitkering” natuurlijk ook nog de partij van „eigen volk eerst”. Voor de goede orde: ik scheer lokale partijen en ouderen-partijen hiermee niet over één kam. Van vreemdelingenhaat wil ik hen bepaald niet betichten. Maar een overeenkomst zie ik wel in het feit, dat al deze partijen alleen voor 't eigen kleine kringetje opkomen en dat vind ik een beangstigende ontwikkeling. Mensen geloven steeds minder in de grote visies op het leven en op de richting die we met de maatschappij uitmoeten. En in plaats daarvan komt niet een nieuwe visie, maar het allerkleinste eigenbelang.

Minimaal geprofiteerd

En binnen deze samenhang moet je dan plaatsen, dat de kleine christelijke partijen zo minimaal geprofiteerd hebben van de afkalving van het CDA. Kijk eens, of je de luis of de pels wilt steunen, dat vind ik een eerlijke afweging. Maar de werkelijkheid is veel triester, namelijk dat mensen zich inderdaad niet meer herkenden in hun oude CDA en dat ze daar ook over klaagden, maar dat ze uiteindelijk... ik mag wel zeggen nergens meer aan doen. Op politiek gebied dan. We kennen dat verschijnsel eigenlijk wel uit het kerkelijk leven. Ik heb tenminste heel wat mensen gesproken, die soms bij me thuis kwamen om hun nood te klagen dat ze stenen voor brood kregen in de grote kerk waar ze toe behoorden. En dat het maar niks was, enzovoorts. En uiteindelijk? Uiteindelijk gingen ze nergens meer heen. Ze haakten af van de kerk waar ze bij hoorden, maar vonden het een te grote stap om naar één van die kleine kerkjes te gaan. En dat vind ik het ergste. Ik respecteer een principiële keuze voor de grote kerk, ik respecteer nog meer een keuze voor een

van de andere kleine kerken, maar waar ik me zorgen over maak, dat is over de niks-heid. Dat is in de kerk erg en dat is, overigens op een andere manier, ook in de politiek niet best. Het hangt met m'n dagelijks werk samen, dat ik me over de *kerkelijke situatie* het meeste zorgen maak. Ik bid en werk op eigen plaats (dat is in een van de kleine kerken) voor meer overtuigingskracht en aantrekkingskracht. En ik dank God voor wat anderen op hun plaats doen. Het zou me een lief ding waard zijn als we het daar in de politiek ook in zochten: bidden om kracht, danken voor wat anderen doen en zo strijden tegen de niks-heid. Dat lijkt me de enige wijsheid in een duistere tijd.

38e jaargang – nr. 10
20 mei 1994

In dit nummer

- 179 W.C. Moerdijk
De waarheid maakt vrij (2)
- 180 H. de Jong
Christelijke politiek na (niet naar) artikel 36 NGB
- 182 A. Bergsma
Vreemdelingen op doorreis
- 183 J. Klein
Meedoen met Liedboek-2000? (3)
- 184 M.H.T. Biewenga
De Aanvullende Gezangenbundel
- 188 J.J. Oostenbrink
Kerkelijke bijdragen
- 190 H. Algra
Geen gitaar in Nederland, geen orgel in Schotland
- 191 H. Algra
Een Amerikaan promoveert in Nederland
- 192 Dr. B. Wielenga
Mijn buurman heeft een koe geslacht

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 60 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

1994

- 28 mei Landelijke Vergadering Apeldoorn
- 20 juni Ledenvergadering "Compas" te Harderwijk
- 11 juni Landelijke Vergadering Apeldoorn
- 11 sept. Landelijke Vergadering Apeldoorn
- 22 sept. Vrouwenkontaktdag te Bennekom
- 8 okt. Landelijke Vergadering Apeldoorn
- 29 okt. Landelijke Vergadering Apeldoorn
- 5 nov. Diaconale Conferentie
- 19 nov. Zendingsnajaarsvergadering Leerdam met samenwerkende kerken
- 19 nov. Landelijke Vergadering Apeldoorn
- 10 dec. Landelijke Vergadering Apeldoorn

In de komende nummers (o.a.):

H. Algra, Ze redden zich wel
M.R. v.d. Berg, Vragen van toen – vragen van nu
M.R. v.d. Berg, Vergeving der zonden: hart van het evangelie
D. Holwerda, Twee vergelijkbare exegetische problemen
D. Holwerda, Gevolmachtigd rechter

Marknesse, Nederlands Gereformeerde Kerk

foto: H. Algra

W.C. Moerdijk, Nieuwegein

De waarheid maakt vrij (2)

„Want gij zijt geroepen, broeders, om vrij te zijn; (gebruikt) echter die vrijheid niet als een aanleiding voor het vlees, maar dient elkander door de liefde” Galaten 5:13

Wij leven als vrije mensen in een vrij land in een vrij deel van de wereld. Vrijheid alom. Maar zijn wij echt vrij? Vrijheid wordt vaak uitgelegd en in praktijk gebracht als ongebondenheid. Kunnen doen waar je zin in hebt. Niet beperkt worden door wetten en regels. Maar dit soort vrijheden blijken ons alleen in het slop te voeren. Vanwege allerlei wetsovertreding voelen mensen zich onvrij en onveiliger dan ooit. En inkrimpende regelgeving blijkt vooral te leiden tot de willekeur van het recht van de sterkste. Echte vrijheid luistert naar de wetten: maar hoe? En naar welke wetten?

Bedreigde vrijheid

De christenen in Galatië, aan wie Paulus zijn brief schrijft, zijn bevrijde mensen. Zij zijn door de prediking van het evangelie van Christus in de vrijheid gesteld. Zij zijn bevrijd van de slavernij van de zonde.

Je zou verwachten dat wie eenmaal door Christus bevrijd is, zich dat nooit meer af laat nemen. Maar dat blijkt anders te liggen. Dat is het vreemde, het verbijsterende feit waar Paulus zich ook alleen maar over verbazen kan. Het lijkt wel toverij! „O onverstandige Galaten, wie heeft u betoverd, wien Jezus Christus toch als gekruisigde voor de ogen geschilderd is?” (Gal.3:1)

Onbegrijpelijk dat mensen aan wie het evangelie van Gods reddende genade in Christus Jezus is verkondigd en die dat met blijdschap hebben aangenomen, zo maar zich weer terug laten voeren in het diensthuis van de godsdienst van de wet. Paulus had zijn hielen nog niet gelicht of er waren anderen gekomen die beweerden dat alle christenen zich moesten laten besnijden, want anders was je niet echt een kind van God. En als je besneden was moest je ook alle geboden van de wet onderhouden. Dan werd het weer gebod op gebod en verbod op verbod. Niets geen vrijheid. Alles precies volgens „het boek(je)”. Waarom is er maar zo weinig nodig om de christenen in Galatië terug te laten keren van het spoor der vrijheid? Waarom geven ze zo gemakkelijk gehoor aan de lokroep van de wet?

Bedreigende vrijheid

Blijkbaar kan er in vrijheid ook iets bedreigends schuilen. Een gekooide vogel vliegt ook lang niet altijd weg als zijn kooi wordt opengezet. Er kan ook een neiging bestaan om juist verder weg te kruipen, in de veilige bescherming van de kooi. Een vrije vogel kan zich ook vogelvrij voelen.

Mensen zijn vreemde vogels. Zij kiezen niet zelden tegen de vrijheid, voor de onvrijheid van de wet. Regel op regel en gebod op gebod. Dan weet je tenminste waar je aan toe bent. Het is duidelijk waar je je aan te houden hebt en dat geeft een veilig gevoel. Wij kunnen en durven de vrijheid niet aan. Kunnen we de vrijheid waarin Christus ons stelt aan? Of gaan wij, net als de Galaten, al heel gauw voor de bijl als er predikers van „een ander evangelie” (Gal.1:6) komen die beweren dat het zo gemakkelijk niet gaat. Als christenen zullen we ons aan allerlei wetten moeten onderwerpen willen we goede gelovigen zijn. En er ligt al een heel levenspatroon kant en klaar waar we geacht worden ons bij aan te passen. We lezen die bepaalde krant. We zijn lid van die bepaalde omroep. We stemmen op die bepaalde partij. Enz. We krijgen veiligheid terug (want we horen erbij) en leveren vrijheid in. Maar we zijn wel terug bij af, want de vrijheid is weg. Van daaruit roept de apostel terug tot de vrijheid van het evangelie.

Geroepen tot vrijheid

Dat lijkt een contradictio in terminis. Roeping duidt op plicht en tot vrijheid behoeft je toch niet verplicht te worden: dan is het toch geen vrijheid meer? Dat wij geroepen worden tot dienst ligt voor de hand. Maar dat wij geroepen worden tot vrijheid klinkt ons vreemd in de oren. Dat kan alleen verstaan worden als we bedenken dat de vrijheid bedreigend kan zijn en we geneigd zijn (terug) te vluchten in de veilige bescherming van de onvrijheid. We worden uit de kerker van de wet geroepen in de open lucht van de genade. En moeten weerstand bieden aan de onvrijheid van de wet. Maar waar blijven we als de wet wegvalt? Zo'n vrijheid is toch griezelijk? Moet iedereen dan maar zelf uitmaken wat goed is en kwaad? Dan kan ieder toch doen wat goed is in eigen ogen. Dat wordt een onleefbare chaos. En we zien vandaag wat zo'n vrijheid met zich meebrengt. Komen we dan niet van de regen in de drup?

De vrijheid der liefde

Er is een bekende uitspraak van Augustinus: Heb (God) lief en doe wat u wilt. Dat is wat anders dan dat ieder de liefde als vrijbrief (of als dekmantel) zou kunnen gebruiken om te doen waar hij zin in heeft. Dan wordt de vrijheid tot een „aanleiding voor het vlees”. Het gaat om een vrijheid waarin de liefde leidraad is. Je bent pas in de evangelische vrijheid als je

de liefde tot element hebt. Want hoe vrij is een vis op het droge? Een vis is alleen vrij in het water: zijn element. Hoe vrij is een mens als hij doet waar hij zin in heeft? Een mens is pas echt vrij als hij leeft in de liefde: zijn element.

Paulus geeft deze twee elementen, twee levensbeginsels, hier een andere naam: vlees en Geest. En die twee zijn gemakkelijk uit elkaar te houden, want ze staan tegenover elkaar.

„Het is duidelijk wat de werken van het vlees zijn (vs.19): hoererij, onreinheid, losbandigheid (over vrijheid gesproken!), afgoderij, toverij, veten, twist, afgunst, uitbarstingen van toorn, zelfzucht, tweedracht, partijschappen, nijd, dronkenschappen, brasserijen, en dergelijke...”

Allerlei gedrag dat ons verwijdt van God en van de naaste. Het kan een schijn van vrijheid hebben (hoererij, losbandigheid, uitbarstingen van toorn, dronkenschap) als een mens zich ongeremd laat gaan, maar het tegendeel is waar. Het is een geest die ons verwijdt van elkaar en daar kunnen zelfs hooggestemde idealen bij zijn (vetes, tweedracht, partijschappen). Wie zich door liefdeloosheid laat leiden is niet vrij.

De Geest als wegwijzer

Maar geeft de liefde als drijfveer wel voldoende duidelijkheid? Weet je dan wel wat je doen moet? Kan ieder dat niet invullen op zijn eigen manier? Paulus verbindt het dienen van elkaar door de liefde met het wandelen door de Geest (van Christus). Door de Geest houden we het spoor (vs.25). Gods Geest wijst ons de weg in de vrijheid. Hij wijst ons ook de weg in een tijd waarin de vrijheid als losbandigheid en normloosheid leidt tot allerlei ontsparingen. Tot die Geest van God, die een dienen in de liefde leert, mogen mensen worden teruggeroepen. Dat helpt verder dan een terugroepen naar de wet: hoe verleidelijk ook.

Veni, Creator Spiritus. Kom, Schepper Geest!

H. de Jong, Zeist

Christelijke politiek na (niet naar) artikel 36 NGB

Over 'goed' en 'god'

Er is heel wat te doen geweest over de opmerking van de minister Hirsch Ballin dat het er met een regering zonder het CDA voor bijvoorbeeld mongoloïde kinderen minder goed uit gaat zien. Daar is geweldig fel op gereageerd door de andere partijen, die zich afvroegen of soms het CDA het monopolie op de moraal had. Inderdaad had de minister zich wel wat voorzichtiger kunnen uitdrukken. Het zijn niet alleen de christenen die de moraal in pacht hebben. Zonder moeite zou erkend kunnen worden dat alle partijen in Nederland, met uitzondering van die van de heer Janmaat, moreel hoogstaand zijn en het met de moraal serieus bedoelen. Maar waarom hoor je van CDA kant nu niet een verhaal als dit: 'Mensen, wij allen delen dezelfde of nagenoeg dezelfde opvattingen over normen en waarden. Maar gevraagd naar het eigene van ons CDA brengen wij dit in het midden: Wie A zegt, moet ook B zeggen; wie 'goed' zegt, moet ook 'God' zeggen. Wij vinden dat wij voor het goede God nodig hebben, zijn kracht, zijn Geest. Wij zeggen daarbij niet: Kijk daarvoor maar naar ons gedrag, in onderscheiding van dat van anderen, nee, wij zijn met dezelfde zwaktes behept als ieder ander, maar wij belijden en voelen het zo, dat wij voor het goede God niet kunnen missen. Jullie mogen dat ons testimonium paupertatis, onze verklaring van onvermogen noemen, maar zo is het nu eenmaal. Hoe jullie anderen dat hebben, die zeggen deze verworteling van het goede in God te kunnen missen, dat is jullie zaak. Wij belijden dat het zonder Hem niet kan. En dat zeggen we in de politiek ook hardop en we spreken inderdaad onze zorg uit als wij zien dat dit gezichtspunt uit de landspolitiek bezig is te verdwijnen. Onze Meester heeft het ergens over een rechter die God niet vreesde en geen mens ontzag. Daarmee leert Hij ons dat er tussen die twee een niet direkt zichtbare en toch zeer reële verbintenis bestaat. Dat waar het met de Godsvrees niet goed gaat, het ontzien van mensen op de duur ook niet zal floreren. En daarom staan wij voor publieke Godsvrees in de samenleving'. Dit of een soortgelijk verhaal, waarom hoor je dat van de kant van het CDA niet? Ik heb twee publieke gesprekken gevolgd, waarin noch de heer Brinkman noch mevrouw Van Rooy deze belijdenis (want dat is het) uit de keel te trekken was, ook niet toen hun wat dit betreft het vuur na aan de schenen werd gelegd. Elke verwijzing naar God ontbrak, alsof 'God' een vies woord was. Door zo, bij het opkomen voor normen en waar-

den, de terugkoppeling van 'goed' naar 'God' als het specifiek eigene van de christelijke politiek achterwege te laten wék je metterdaad de indruk de alleenbezitter van de moraal te zijn. Dat men daar fel op reageert, is niet alleen begrijpelijk maar zelfs terecht.

Het gemeenschappelijke van de religies

Wel geloof ik dan verder dat je er in de politiek voorzichtig mee moet zijn van het woord 'God' een specifiek christelijke invulling te geven. Je zult op dat gebied toch vooral voor een meer algemene Godserkenning moeten werven. Dus zo dat ook mensen van niet-christelijke religies daarin mee kunnen komen. De verschillende religies, hoe verschillend ze ook zijn, hebben namelijk dingen gemeenschappelijk. De eerbied voor God is zo'n gemeenschappelijke trek. Zo horen we Mozes in het boek Deuteronomium van het volk Amalek zeggen dat het God niet vreesde (25 : 18). Dat zei deze godsmannet bepaald niet van alle volken zonder onderscheid. Het feit dat hij het met redenen omkleed van één met name genoemd volk vaststelt, wijst eerder op het tegendeel. De Godsvrees (moeten wij zien) deelde Israël steeds met meerderen. Abraham zag daaraan voorbij toen hij tegenover Abimelech loog, denkend: Wellicht is er geen vreze Gods in deze plaats (Gen. 20 : 11). Die was er wél, zoals uit het hele verhaal blijkt. Dat nu deze Godsvrees speciaal aan Amalek ontzegd wordt, heeft zijn reden. Met afschuw beschrijft Mozes Amaleks inhumane gedrag gedurende Israëls tocht door de woestijn, 'hoe hij u onderweg tegenkwam en al de zwakken in uw achterhoede afsneed, terwijl gij vermoeid en uitgeput waart, en hoe hij God niet vreesde'. Let wel, het wordt Amalek niet kwalijk genomen dat het de God van Israël niet vreesde (hoe zou dat ook gekund hebben in dit vroege stadium van Israëls geschiedenis?), nee, het gaat hier over het rekenen houden met God in het algemeen en dat dat een zekere garantie van humaniteit inhoudt. Zoals ook Jozef, 'vermomd' als Egyptische onderkoning, geruststellend tegen de zoons van Jakob kan zeggen: 'Ik vrees God' (Gen. 42 : 18). Welnu, dit gegeven van een algemene Godsvrees zou ik in de maatschappelijke situatie van vandaag, met een godsdienstige pluraliteit in ons land, politiek vruchtbaar willen maken.

Ondanks de grote verschillen

Met godsdienstige onverschilligheid heeft dat niets te maken. Tenminste, dat hoeft niet. Ook van onze Here Je-

zus is een gesprek bekend met een Joodse wetgeleerde waarin zij beiden tot een prachtige over-eenstemming komen inzake het grote gebod van de wet (Markus 12 : 28ev). Je mag dat rustig uitbreiden en zeggen dat het hier over een eenstemmigheid gaat tussen christendom en jodendom. Beide godsdiensten zijn het in hun beste vertegenwoordigers immers wel eens over de vraag wat de Here God van ons wil. Toch zijn deze twee religies tegelijk zeer verschillend. De aanhangers van de ene kun je 'zonen van het gebod' noemen (denk aan het Bar Mitswah, 'Zoon van het Gebod', de rite waarbij de Joodse jongen religieus mondig wordt) en die van de andere 'kinderen der belofte' (Gal. 4 : 28). Dat maakt nogal wat uit. Christus gaat in dat gesprek om dit grote verschil dan ook niet heen. Want nadat Hij met de wetgeleerde over het grote gebod tot eenstemmigheid gekomen is, zet hij het gesprek voort ('Hij antwoordde...'), heet dat in de taal van het evangelie met de vraag: Wat dunkt u van de Christus? Wiens zoon is hij? Het pikante van wat Jezus hier te berde brengt is dat de messias degene zou zijn die de wet vervulde. Ik leg zijn vraag zo uit: Voor het verstaan van Gods wil zijn wij het wel eens, beste kollega rabbi, maar wat de vervul-ling en het nakomen ervan betreft, volstaat daarvoor nu echt alleen het menselijk potentiële, dat in de gloriënaam 'Davids zoon' hoog ligt opgetast of is er iemand nodig die behalve 'spruite Davids' ook nog 'wortel Davids' is? Iemand die natuurlijkerwijs op David volgt maar geestelijkerwijs aan hem voorafgaat en boven hem staat? Iemand die Davids Zoon en tegelijk Davids Heer is? Iemand die met recht en reden kan zeggen: Eer David was, ben ik? En is derhalve de gehoorzaamheid aan het gebod niet meer een geschenk van boven dan een prestatie van beneden? En heeft daarom een oriëntatie op de belofte geen voorrang op die op het gebod? Het valt niet te ontkennen: jodendom en christendom gaan op dit punt beslissend uiteen. En in de kerkelijke prediking en catechese moet dat er dan ook zeer duidelijk uitkomen. Maar in de politiek mag op die eenstemmigheid ter zake van het gebod (de norm) wel terdege een beroep worden gedaan. En zo ligt het, met verandering van wat veranderd moet worden, ook met de andere godsdiensten onder ons, zoals de islam, het hindoeïsme en het nieuwe tijdsdenken.

Geen neutrale overheid

Het gaat er bij dit alles om dat wij de overheid, die godsdienstig zeer terug-

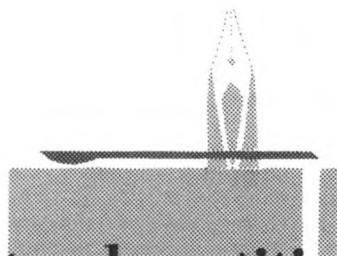

houdend moet zijn, niet tot godsdienstige neutraliteit mogen laten afzakken. Godsdienst is een veel te belangrijk levens-ingrediënt dan dat een overheid op dit gebied de geheleonthoudster zou kunnen spelen. Op de hoogtepunten van ons volksleven mag het noemen van de naam van God niet ontbreken. Houdt bijvoorbeeld de minister-president op de dag van de bevrijding een toespraak, dan moet de dank aan God voor de vrijheid die wij als volk mogen genieten, gehoord worden. De heer Lubbers heeft daarvoor heel wat gelegenheden laten voorbijgaan. Ik begrijp het wel, hij was natuurlijk bang dat hij er te christelijk mee zou overkomen en was zich bewust dat hij als christen niet het gehele volk vertegenwoordigde. (Eigenaardig trouwens dat hij met zijn stemadvies ten aanzien van de heer Hirsch Ballin en zijn scherp verwijt aan de heer Van Tijn plotseling zijn voorzichtigheid aflegde en met een bruuske inhaalmanoeuvre bezig leek. Plaagde hem zijn geweten misschien? Je ziet het wel vaker dat mensen op het scheiden van de markt een overmaat van beslistheid bereiken.) Ik denk dat hierover in onze plurale tijd meer duidelijkheid moet komen. Christenen moeten in de politiek hun religieuze

schroom afleggen. Ze kunnen daarbij een voorbeeld nemen aan onze koningin die zeker niet van een overdaad op dit gebied te verdenken valt, maar die toch *op goed uitgekende momenten* (zoals we dat van de Oranjes gewend zijn) een verwijzing naar God afgeeft en wel zodanig dat ook andersgelovigen zich daarin kunnen vinden en zich daaraan kunnen optrekken. Christelijke politiek kan niet hierin opgaan dat we ons druk maken voor dingen die alleen maar *samenhangen* met het geloof, zoals 'normen en waarden', publieke gerechtigheid, zorg voor het milieu, enzovoorts. Doen ook de niet-gelovigen niet alzo?, zou daarvan gevraagd kunnen worden. Je beledigt die niet-belijders onnodig door dit van ze af te pakken. Maar dat kwetsende is er niet als je voor het strikt religieuze opkomt. Voor godsdienstige politiek is het noemen van God bij gepaste gelegenheden onopgeefbaar. Zoals bij de eed. Van een christelijk partijprogramma mag verwacht worden dat het het eedzweren bevordert en dat het de vervanging van de eed door een belofte expliciet bestrijdt. Zweren is een van de weinige gelegenheden waarbij Gods naam in een pluraal godsdienstige samenleving zinvol ter sprake kan worden gebracht. Let wel, het gaat

daarbij om het noemen van enkel God; nadere invullingen van dit woord, vanuit deze of gene godsdienst, moeten daarbij noodzakelijk achterwege blijven, hoe graag je dat vanuit je eigen geloof ook zou willen. Het gaat om het levend houden van een algemeen Godsbesef. Reeds Abraham Kuyper zocht naar een politiek (raads)gebed dat ook door Joden kon worden meegebeden. Hij wist dan ook religie en politiek goed te onderscheiden, zonder ze geheel te scheiden. In dat spoor moeten we verder. Kuyper gaf met de door hem geïnspireerde ingreep in artikel 36 NGB de juiste richting aan, al bleef hij als kind van zijn tijd nog halverwege in de formuleringen daarvan steken. Ik schreef vorige keer op het laatst van mijn artikel dat in een tijd waarin ons volk religieus pluraal is geworden, de taak van de overheid er, ook vanuit christelijk oogpunt, heel anders uit moet gaan zien dan het besproken artikel 36 van de NGB aan geeft. Ik voelde mij nu verplicht aan dat 'heel anders' een begin van invulling te geven.

Vandaar dit vervolgstuk, waaruit overigens het CDA kan opmaken dat ik een even lastige klant van hen zal zijn als ik tot dusver van het GPV ben geweest.

Pastorale notitie

J.H. Veeffkind

Braamstruik

We zullen wat bramen geplukt hebben! In Friesland, in Brabant, in het Rijndal! Gewapend tegen dorens en muggen. En dit alles om ons gezin van jam en sap te voorzien, de winter door. De lucht van het bramen-koken alleen al is een feest, en de smaak van het bramen-eten daarna...

Eén van mijn gemeenteleden gaf mij een braamstruik cadeau. Dat wil zeggen: een braamstek. Of het nu laat in het najaar was of vroeg in het voorjaar, weet ik niet meer. In elk geval was het maar een nietig dingetje. "Voorlopig een beetje nat houden", zei de goede gever, "en in november de dooie takken wegsnoeien".

Ik pootte het stekje tegen de coniferenheg, veilig afgeschermd tegen wind uit het westen en kou uit het noorden.

Jaren geleden zei een boer van wie ik aardbeiplanten kreeg: "Je gooit er in augustus een beetje koeiestront bij, dominee, en dan zul je volgend jaar eens zien!" Wat goed was voor de 'aar-

debeien' zal ook wel goed zijn voor de bramen, dacht ik, en dus pootte ik ze behalve in de luwte ook in de koeiestront. Bamboestokken had ik ook al laten aanrukken, want zo'n braamstruik moet toch ergens steun aan hebben, nietwaar? Eén stok erbij – dat zou voorlopig wel voldoende zijn. En dat was het ook. Het stekje werd een stek. Er kwamen een paar bloemetjes aan. Daar kwamen een paar miezerige braampjes van. Intussen was er een nieuw scheutje uitgegroeid: "Eerst aan de toekomst denken, dan aan het heden", schijnt zo'n plant te denken. Herfst kwam, het werd november, en ik snoeide het dode takje weg. En dat was dan dat. In het nieuwe seizoen zorgde ik voor de braamstruik z'n natje en z'n droogje. En er bloeiden trosjes bloemen en er groeiden trosjes bramen aan het nieuwe scheutje. Niet veel, maar meer dan vorig jaar. En zuur dat ze waren! "Ja", zei mijn goede gever desgevraagd, "wilde bramen zijn wel zoet maar ook klein; déze braam is wel zuur maar ook heel groot". Nou, in zijn tuin was dit ook wel zo, werkelijk ongelofelijk wat daar aan trossen grote zwarte bramen hangt te hangen! Maar bij mij leek het er nog niet op. Maar ook dit tweede jaar had de plant vóór het heden éérs aan de toekomst gedacht. Weer was er inmiddels een nieuwe scheut uitgegroeid – steviger, groter en vooral langer dan zijn voorganger. De andere bamboestokken in de schuur werden onder de wapenen geroepen – rechtop, over dwars en schuin, ik maakte er een stevig hekwerk van. Want de scheut groeide en groeide meters heen en meters terug, en een

zijscheut groeide en groeide meters heen en meters terug. Niet te kort! Ik moest er zelfs een eind aan maken omdat mijn hekwerk niet toereikend was. Herfst kwam, het werd november, en ik snoeide de dode tak weg. Het tweede jaar. Weer een nieuw voorjaar: dat had je moeten zien! De scheut (meters heen en meters terug) en de zijscheut (meters heen en meters terug) begonnen uit de lopen: trossen en trossen lila-witte bloemetjes! Ik probeerde ze te tellen, en daar was wel een beginnen maar geen eindigen aan. En toen we eind augustus van vakantie terugkwamen, trossen en trossen dieprode bramen! Onderaan elke tros een rijpe zwarte braam. En toen mijn handen er langsgegaan waren, had ik al een schaalje vol grote glanzende bramen, het begin van een rijke oogst. Komende winter jam op de plank – voor het eerst van bramen uit eigen tuin. De braamstruik is inmiddels ook al weer aan het werk geweest voor de toekomst. Twee sterke lange scheuten die zo langzamerhand de hele tuin nodig hebben. Dat belooft wat voor volgend jaar. Het hek van bamboestokken heb ik groter en steviger gemaakt. En ik ga door met pappen en nathouden. Met snoeien en plukken. Wat voor pastoraals er aan deze notitie is? Toen ik terugkwam van vakantie en toen ik die tientallen trossen zag en die grote rijpe bramen onderaan, was ik verwonderd en bemoeidigd. Verwonderd, dat de braamstruik zó zijn best had gedaan om te groeien, te bloeien en vrucht te dragen. Bemoeidigd, omdat mijn kleine werk niet voor niets was geweest: "Zie je wel", dacht ik, "het is niet te vergeefs"...

Anne Bergsma, Groningen

Vreemdelingen op doorreis

Tijdens de laatste boekenweek stond de poëzie centraal. Dat blijkt schrijvers en uitgevers van dichtbundels geen windeieren te hebben gelegd. Eén van de twee dichtbundels die ik me voorgenomen had ter bespreking aan te schaffen, was in Groningen binnen vijf dagen uitverkocht. Gelukkig bleek een mij goed gezinde Wageningse bereid in de boekhandel van haar, kennelijk minder erudiete, woonplaats het begeerde werkje te kopen. Twee dichtbundels dus, van Kees Stip en van Gerrit Komrij en twee boekenweekgeschenken, want naast de Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse boek (CPNB) gaf ook het Christelijk Literatuurkontakt (CLK) een speciaal voor de boekenweek geschreven boekje uit.

Eén adem

Laat ik maar met de deur in huis vallen: de CPNB heeft het beter gedaan dan het CLK. Het CLK is een vereniging van een aantal christelijke uitgevers die ieder jaar een alternatief boekenweekgeschenk aanbieden. Dit jaar is de keus gevallen op een vertelling van Ewoud Gosker, *De Koninklijke Weg*. In tegenstelling tot wat de uitgever op de achterflap van *De Koninklijke Weg* voorspelt, heb ik het boekje niet in één adem uitgelezen en had ik ook niet de neiging het nogmaals te lezen toen ik het dan eindelijk uit had. De vertelling gaat over een man die samen met zijn vader en zoon gevolg geeft aan de oproep van 'de' koning om naar het hof te komen. Snel wordt duidelijk dat we te maken hebben met een sterk allegorisch verhaal: de personen en ook de gebeurtenissen staan niet op zichzelf, maar verbeelden iets anders, een boodschap of een idee. Het boek van Gosker is zo sterk allegorisch dat de lezer met het verhaal geen andere kant op kan dan waar Gosker hem wil hebben.

Niet geslaagd

De tocht van het gezelschap gaat niet over rozen. Allerlei verleidingen doen op en dikwijls lijkt het erop dat ze het hof van de koning niet zullen halen. Gosker heeft met dit verhaal de tocht van de mens naar het Koninkrijk Gods willen verbeelden. Eén van de middelen die hij aanwendt is de naamgeving van zijn personages. De hoofdfiguur heeft Gelovin, zijn knorrige vader Auwerd en zijn zoon Vivian. Deze personen staan voor de gelovige, de 'oude mens' en de nieuwe, levende mens.

Knaap

Het boek van Gosker kan niet wedijveren met het boekenweekgeschenk van de CPNB. Daarvoor is het te eendimensionaal en biedt het te weinig literair genoeg. Het verhaal is slechts op één manier te duiden; bovendien bevat het enkele storende inconsequenties en fouten, zoals de leeftijd van zoon Vivian: in het begin

van het boek lijkt het een knaap van ongeveer tien, twaalf jaar, later ont-popt hij zich als iemand die twintig is en meer verantwoordelijkheidsgevoel heeft dan zijn wankelmoedige vader. In andere publikaties werd reeds gewezen op de vreemde wapenspreuk *Ego vincit omnia*, waar Gosker mee schijnt te bedoelen: Het ik overwint alles. De personages zijn zeer stereotiep en ook het impliciete beeld dat Gosker van God en de Koninklijke Weg schetst, lijdt aan dat euvel. Ook met de stijl van het boek is iets aan de hand. Die houdt het midden tussen die van een historische roman en die van een avonturenboek voor jongeren van twaalf jaar. Deze vlees-noch-vis-stijl komt de leesbaarheid van het boek ook al niet ten goede. Kortom: het boek van Gosker is een goed bedoelde, maar mislukte poging het algemeen menselijk zoeken naar het Koninkrijk Gods literair te verbeelden.

Hella Haasse

Het boekje *Transit* van Hella Haasse is van een ander kaliber. Ook hier treffen we vreemdelingen aan die op doorreis zijn, maar in tegenstelling tot het boek van Gosker gaat het hier om mensen van vlees en bloed die voor onze ogen tot leven komen. Het verhaal draait om Xenia (een naam die 'vreemdelinge' betekent), een meisje dat, met twee vrienden, in de laatste klassen van de havo besloot niet het slachtoffer te worden van de burgerlijke cultuur. Ze verlieten de middelbare school en maakten plannen om de wereld te gaan zien, zonder afhankelijkheid van wie of wat dan ook. Toen haar twee vrienden, Alma en Daan, een verhouding begonnen en niet meer op reis wilden, besloot Xenia, of kortweg Iks, dat ze dan maar alleen moest gaan. Ze leidt een zwerversachtig bestaan: af en toe wat geld bij elkaar werken en dan weer verder trekken. Als ze een tijd later, het trekken en zwerven moe, weer terug is in Amsterdam, raakt ze bij geval verzeild in een oud grachtenhuis, bewoond door een oude zonderling, Cluysman. (Ook in dit boek treffen we betekenisvolle namen aan, maar ze zijn niet irritant, zoals in *De Koninklijke Weg*). Bij deze kluizenaar, die al jaren zijn huis niet uit geweest is, krijgt ze gratis kost en inwoning tegen het verzorgen van de huishouding. Ze gaat, tussen de bedrijven door, op zoek naar haar oude vrienden, die op een akelige manier aan lager wal lijken te zijn geraakt.

Gelijkenis

Hoe langer hoe meer blijken er treffende overeenkomsten te zijn tussen Iks (Xenia) en Cluysman. Beiden hebben ze zich afgekeerd van het reguliere burgermansbestaan. Cluysman door zich terug te trekken in zijn culturele ivoren toren, met Bach en Breitner,

Xenia door met een zelfgekozen zwerversleven zich af te keren van het 'gewone leven'. Xenia helpt de oude man met het op orde brengen van zijn papieren: in de 'woelige jaren zestig' schreef Cluysman aantekeningen verspreid over losse bladen en papiertjes. Xenia leest hem fragmenten uit zijn eigen werk voor. Cluysman bleek in de jaren zestig een gematigd idealist te zijn geweest, die thans zijn idealen kwijtgeraakt is, teleurgesteld als hij is in de radicalisering in de jaren zestig. Ook hier blijken Xenia en Cluysman op elkaar te lijken: ze zijn allebei teleurgesteld in hun aanvankelijke idealisme.

Op doorreis

Na verloop van tijd brandt Xenia van verlangen om haar vroegere lotgenoten te vinden. Daan heeft ze al eerder een keer ontmoet, bij haar terugkeer in Amsterdam. Hij was totaal vervallen tot een langbaardige clochard. Door een onduidelijke oorzaak sterft hij en Xenia gaat op zoek naar Alma, die, naar verluidt, via baantjes als fotomodel in de prostitutie terecht gekomen is. Ze volgt haar spoor naar Antwerpen. De automobilist vraagt haar of ze soms op doorreis is. „In een flits zag ze zichzelf weer als een figuurtje in een stripverhaal of een tekenfilm: een klein zwart wezen, een mier, dun dapper insect, op weg naar de confrontatie met een vormeloos glibberig monster dat zijn tentakels uitstrekt over de aardbol. De ware dimensies van de werkelijkheid bevonden zich achter de lijn van de horizon, onbekend, vreemd, dreigend – misschien levensgevaarlijk. Maar ze had, naar eigen oordeel, geen keus. Ze keerde zich naar de man aan het stuur. Ja, zo kun je het noemen. In transit.” Het is een aardig boekje, *Transit*. Wel is het zo dat Hella Haasse naar mijn mening wat te veel in nog geen honderd pagina's heeft willen stoppen. Er zijn een paar verhaallijnen die niet zo goed uit de verf komen, zoals een aantal gebeurtenissen uit Cluysmans verleden en de relatie tussen Xenia en haar vrienden. Dat geeft het boekje iets vluchtigs en oppervlakkigs, terwijl je bij lezing het gevoel hebt dat er meer in gezeten had. Maar als we een vergelijking maken met het boekje van Gosker, dan treedt Hella Haasse met *Transit* zegevierend uit het perk.

Fop met Stip

Tijdens de laatste boekenweek stond dit jaar de poëzie centraal. Twee verzameldbundels sprongen er echt uit; ik stel ze even kort aan u voor. Van de bekende plezierdichter (het woord zegt het al) Kees Stip – alias Trijntje Fop – verscheen *Lachen in een leeuw*, een zeer uitgebreide keuze uit ruim zestig jaar dichterschap. *Lachen in een leeuw* staat vol verzen waartegen geen slecht humeur bestand is. Hoofd-

moot van de bundel vormen de diergedichten die Stip onder de naam Trijntje Fop publiceerde. Ze staan in de afdeling 'Het grote beestenfeest'. Zoals:

Op een aalscholver

Aalscholers denken allemaal:
'Kun je nog scholven, scholf dan aal.'
Doch door de golven diep bedolven
wil weinig aal zich laten scholven.
Zo scholft zo'n beest zich uit de naad
terwijl het woord niet eens bestaat.

Stip kent ook zijn klassieken en zijn talen, zoals blijkt uit het befaamde 'Op een sidderaal':

Een oude sidderaal is zeker
al vijf of zes jaar cocktailshaker.
'To shake or not to', sprak het beest,
'is altijd mijn probleem geweest.
Een shaker shaket alleen maar goed
zolang zijn shakespier het nog doet'.

Komrij tot gisteren

Van Gerrit Komrij verscheen ter gelegenheid van de boekenweek de verzameling *Alle gedichten tot gisteren*. Een bundel die voor een deel bekostigd is uit het geld dat Komrij kreeg bij de toekenning van de P.C. Hooftprijs. Vandaar dat dit mooie, gebondenboek van bijna vijfhonderd pagina's slechts vijfendertig gulden kost. Komrij schrijft veel vormvaste gedichten, sonnetten met name. Zijn poëzie viel bij zijn debuut in de jaren zestig op doordat ze afweek van de bekende cryptische gedichten van de vijftigers en hun navolgers. Zijn poëzie is begrijpelijk en ontmoette daardoor aanvankelijk veel achterdocht: veel lezers, en vooral critici, denken dat een gedicht dat leesbaar en begrijpelijk is, een slecht gedicht is en dat cryptogrammen op rijm goede gedichten zijn. Met deze mythe rekende Komrij af, met zijn eigen gedichten en met zijn beroemde bloemlezing. *De Nederlandse poëzie van de 19e en 20e eeuw in 1000 en enige gedichten*, waarin de vijftigers weggevaagd werden. In *Alle gedichten tot gisteren* staat nu alles wat Komrij aan gedichten tot dusverre gepubliceerd heeft. Leuk is deze actuele aanpassing van Marsman:

Denkend aan Holland
zie ik waardepapieren
snel door begerige
vingers gaan

en wat er verder volgt in 'De binnenring van Holland'.

Alle gedichten tot gisteren is een mooi boek voor weinig geld. De vraag is alleen of het niet reeds uitverkocht is.

N.a.v. Ewoud Gosker, De Koninklijke Weg, Uitg. De Vuurbaak, Barneveld, 89 blz., CLK-aktieboek 1994, f 9,95; Hella Haasse, Transit, Uitg. CPNB, Den Haag, 92 blz., Boekenweekgeschenk 1994; Kees Stip, Lachen in een leeuw, Uitg. Bert Bakker, Amsterdam, 445 blz., f 45,00; Gerrit Komrij, *Alle gedichten tot gisteren*, Uitg. De Arbeiderspers, Amsterdam, 495 blz., f 35,00

Johan Klein, Rijswijk

Meedoen met Liedboek-2000? (3)

'Zingend geloven, bijdragen tot de ontwikkeling van het nieuwe kerklied'

Wegwerpliedcultuur?

Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat de dichters soms zó hun best doen om origineel te zijn, dat hun liederen iets bizars krijgen. Het maakt groot verschil of je een gedicht opstuurt naar 'Woordwerk' om er de fijnproevers mee te plezieren die elk ogenblik iets 'nieuws' willen proeven, of dat je een lied voor regelmatig gebruik legt op de tong van een zingende gemeente. Hoe 'origineler', hoe gezocht, hoe gekunstelder een lied is, des te groter kans maakt het om binnen korte tijd te zijn 'stukgezongen'. Ik heb wel eens horen voorspellen dat binnen enkele tientallen jaren niemand nog de liederen van Huub Oosterhuis zingt: daarvoor zijn ze te uitdrukkelijk een produkt van deze tijd. Ik verwacht dat het met de grote stroom van liederen in 'Zingend geloven' precies zo zal gaan. Het is in wezen wankel poëzie, die niet genoeg ruggegraat bezit om kerklied te worden. Ze zullen razendsnel verouderd zijn. Omstreeks het jaar 2005 zal de Verenigde Protestantse Kerk toe zijn aan een Liedboek 2025. Ik vrees dat de ene stroom liederen voortdurend zal worden afgewisseld door een volgende stroom. Daarmee komt het kerkelijk lied in hetzelfde proces terecht als waarin het 'Opwekkingslied' zich al jaren bevindt: snel geschreven teksten op snelle wijzen worden gauw opgepikt, snel stukgezongen en vlug vervangen door even snelle of snellere (waarbij ik inschat dat wat de melodieën betreft 'Zingend geloven' meer blijvertjes zal opleveren dan 'Opwekking'). Ik ben dichter, geen musicus, maar ik heb de indruk dat in 'Zingend geloven' de melodieën meer kwaliteit hebben dan de teksten). Een beetje experimenteren met liederen in de kerkdienst is niet zo erg, maar de kerk moet geen broedplaats worden van *wegwerppoëzie*. Nu is een dergelijke ontwikkeling nog niet zo heel dramatisch, wanneer men vroeger of later weer kan terugvallen op de liederenschat van de Kerk der eeuwen met zijn vele 'evergreens'. Maar dan moet die liederenschat wel voorhanden zijn. Wanneer Liedboek-2000 een produkt wordt van het onhistorische denken van de huidige generatie door drastisch het mes te zetten in het klassieke kerklied, snijdt het een volgende generatie af van een belangrijke bron: het geloofslid van ons voorgelacht. Een kerkelijke liedbundel moet niet te gedateerd zijn!

Kaarsvers

Tot slot wil ik een vers van André

Troost citeren. Het is gez. 20 uit het vierde deeltje van 'Zingend geloven'. Ds. A.F. Troost schreef vele gezangen, waaronder prachtige bijbelliederen, voor de Chr. Geref. bundel *Schriftberijmingen* en de klassiek-gereformeerde bundel *Uit aller mond*. Zelf houd ik het meest van zijn bijbelberijmingen waarin hij in heldere kleuren de Messiaanse toekomst beschrijft. Ze zijn door en door Schriftuurlijk. In het tweede deeltje van 'Zingend geloven' zijn enkele van die liederen overgenomen (170, 171), maar in de latere deeltjes vind je een heel ander genre, zoals dit vers van zijn hand:

*Brandend van verlangen,
witte toorts van licht,
midden in een lange
doodsnacht opgericht.*

Keervers:
*Kaars van God gegeven,
schitter in dit uur,
Christus, wees ons leven,
wees ons vreugdevuur.*

*Duister zijn de dagen,
donker is de tijd,
haast niet te verdragen
wat ten hemel schreit –
keervers...*

*Waakvlam van de vrede,
wachter in de nacht,
vuurkolom die heden
waakt en op ons wacht –
keervers...*

*Fakkel van verzoening,
druipend uit de doop,
recht naar Gods bedoeling,
breekbaar als de hoop –
keervers...*

*Hunkerend naar boven
smelt Gij aan de vlam,
sterft Gij zienderogen,
korte, stompe stam –
keervers...*

*Licht dat uit de doden,
uit de nacht verrijst,
vlam die niet te doven
naar de dag verwijst –
keervers...*

*Brandend van verlangen
toont Gij Gods gezicht:
liefde, onbevangen,
vrolijk levenslicht!
keervers...*

In dit vers, dat begrijpelijker en naar mijn gevoel ook dichtelijker is dan dat van Wim Pendrecht, lijkt de poëzie

haast doel in zichzelf te zijn. Ik bedoel niet dat het de dichter niet om Christus zou gaan (natuurlijk gaat het om Hem), maar hij steekt al zijn energie en creativiteit in het zo consequent en zo breed mogelijk uitwerken van één beeld: licht, toorts, kaars, vreugdevuur, waakvlam, vuurkolom, fakkel, stompe stam van een kaars, opnieuw licht, opnieuw vlam, en tenslotte vrolijk levenslicht! Daardoor is een 'volmaakt' gedicht ontstaan, waarmee men een literair tijdschrift als 'Maatstaf' zou mogen feliciteren. Maar een zingende gemeente wordt door dat overvloedige gebruik van beelden afgeleid. Dit is poëzie die zoveel aandacht voor *zichzelf* vraagt, dat het de aandacht van de zangers eerder van Christus en zijn werk afleidt dan dat het naar Hem toeleidt. Als het om kerkzang gaat, moeten we altijd het verschil in het oog houden tussen leespoëzie, waarvan je de woorden, lezend en herlezend, om- en omkeert, ze telkens van een andere kant bekijkend, en 'gebruikspoëzie' (een lelijk woord), waarin de zangers zich rechtstreeks op de Here God en op Christus richten. Daar komt bij dat ik het zou ervaren als gebrek aan eerbied, wanneer ik mijn Heer in de hemel zou toezingen als 'Kaars van God gegeven', 'Fakkel van verzoening, druipend uit de doop' en vooral: 'korte, stompe stam' (De laatste twee beelden hebben iets bizars). Ik heb altijd al moeite met het toezingen van Christus alsof Hij nog de lijdende knecht zou zijn, met die overmatige nadruk op het zwakke en machteloze van de Mensenzoon, waar b.v. de liederen van Huub Oosterhuis van doordrenkt zijn – maar als dat dan ook nog gebeurt met uitdrukkingen als 'korte, stompe stam', breekt mijn stem af. Nu weet ik wel dat André in de volgende strofe zingt van 'Licht dat uit de doden, uit de nacht verrijst', maar toch kan de voorgaande strofe niet over mijn lippen komen. Ook voor zijn discipelen die Hem nog kenden als de lijdende knecht, wat Hij 'Meester'.

Vrij van theologie?

Het is de vraag of André Troost dit gedicht heeft geschreven met de bedoeling dat het kerklied zou worden, maar het is tekenend voor de samenstellers van 'Zingend geloven' dat zij dit 'kaarsvers' hebben opgenomen en zoveel mooie, door en door Schriftuurlijke, bijbelliederen van dezelfde dichter tot nu toe hebben laten liggen. Ik denk aan zijn liederen vol toekomstverwachting, die we aantreffen in de bundels 'Schriftberijmingen' en 'Uit aller mond' en die bij allerlei gelegenheden binnen de gereformeerde gezindte met enthousiasme worden gezongen. Ik noem uit de bundel 'Uit aller mond' de nrs. 107 (Het dorre land zal juichen), 146 (Jeruzalem, zo zegt de Heer), 150 (Wie zijn het die daar komen?), 185 (Ik zag een nieuwe Jeruzalem) en 187 (Zing vrolijk, o mijn volk, mijn eigen bruid) en uit 'Schriftberijmingen' nr. 27 (Bezingt Gods lof als nooit tevoren). In 'Zingend gelo-

ven' treffen we slechts één van deze gezangen aan (nr. 170 in het 2e deeltje). Mijn hart bloedt bij de gedachte dat deze liederen voor de Ned. Geref. kerkzang verloren zouden gaan, terwijl we anderzijds een groot aantal vage poëtische of quasi-poëtische teksten te zingen zouden krijgen – en dat alles tengevolge van het feit dat *we het lot van onze gemeentezang hebben opgehangen aan het initiatief van de 'grote' kerken*.

De theologie mag niet meer heersen over de poëzie, dat is de nieuwe norm. Maar zijn de samenstellers en dichters

van de bundeltjes 'Zingend geloven' zelf 'vrij van theologie'? Ik meen van niet. Poëzie is nooit 'waardenvrij', het kerklied is nooit vrij van 'geloofskeuzes'. Uit de keuze van de teksten in 'Zingend geloven' blijkt in welk geestelijk klimaat ze kunnen gedijen. Dat is een totaal ander klimaat dan b.v. in de Ned. Geref. Kerken, de Chr. Geref. Kerken en de Vrijg. Geref. Kerken heerst. In de volgende aflevering ga ik daar dieper op in: 'Horizontalisme of behoud van het reformatische kerklied?' Dan hoop ik ook tot een afronding te komen, en met een alterнатief.

M.H.T. Biewenga, Emmeloord
voormalig voorzitter van de Gezangencommissie

De Aanvullende Gezangenbundel

De voorgeschiedenis

Reeds in 1978 werd op de Landelijke Vergadering in Wezep gesproken over de mogelijkheid om te komen tot een eigen, *Aanvullende Gezangenbundel*. Gebeurde dat op die vergadering nog meer terloops, in 1981 gaf de volgende L.V., die van Breukelen, aan de Gezangencommissie (onder andere) de konkrete opdracht „een aanvullende bundel” voor te bereiden ('aanvullend': namelijk ten opzichte van het Liedboek). De daarop volgende L.V., Enschede 1985/1986, hernieuwde deze opdracht.

Begin 1987 had de commissie het Concept Aanvullende Bundel zover klaar, dat het ter kennisname aan de kerken kon worden toegezonden. Omdat op een aantal liederen auteursrechten rustten, mocht op dat moment nog op geen enkele manier gebruik gemaakt worden van de bundel. De commissie heeft dan ook slechts één exemplaar per kerk verzonden, met daarbij het uitdrukkelijke verzoek de bundel (nog) niet te gebruiken in kerkdiensten of in welk ander verband ook. Over het geheel genomen kreeg de bundel een redelijk positief onthaal, en dat resulteerde in de vraag die de kerk van Almere stelde aan de L.V. van Dronten 1988: Wilt u stappen ondernemen om deze *Aanvullende Bundel* beschikbaar te krijgen voor gebruik binnen de kerken?

De Landelijke Vergadering heeft zich met deze vraag bezig gehouden, en er eigenlijk twee dingen over gezegd:

1. We vinden dat de Aanvullende Bundel een plaats verdient in onze kerken (bij de stemming daarover waren er 26 stemmen voor en 8 tegen, bij 9 onthoudingen);
2. De L.V. zal niet zelf de bundel uitgeven. Een commissie moet maar eens gaan uitzoeken of er een uitgever te vinden is die het aandurfte om de Aan-

vullende Bundel uit te geven.

Vervolgens heeft deze commissie alle kerken aangeschreven met het verzoek om een schatting te geven van het aantal exemplaren dat men eventueel denkt te bestellen van een Aanvullende Bundel. Op grond van de uitkomsten van dit onderzoek heeft uitgeverij Buijten & Schipperheijn het besluit genomen de Aanvullende Bundel uit te geven.

(Elders in dit blad treft u een aankondiging aan van de uitgeverij.)

De inhoud

We willen hier graag een korte beschrijving geven van de inhoud van de bundel. Er staan in totaal 40 liederen in, waarvan bijna de helft (17) berijmde Schriftgedeelten zijn. Ruim de helft van de liedteksten is van de hand van dichters uit onze eigen kerken: Van Koos Veefkind zijn 12 liederen opgenomen, van Johan Klein 9 (waarvan één een vertaling is van een lied van Luther), Meint van den Berg is met 2 liederen vertegenwoordigd, en Jan Mulder met 1.

Wat de melodieën betreft: de meeste zijn bekend, maar ook hier vinden we werk van mensen uit eigen kring: er staan 8 liederen in op melodie van Jan Mulder, de Eindhovense cantor, terwijl bij 2 liederen behalve een melodie van Mulder ook één van Klaas Holwerda jr. vermeld staat.

Lied voor lied

Het is moeilijk om op zo weinig papier terzake doende en heldere informatie te geven over 40 liederen. We doen een poging (waarbij vooraf zij opgemerkt dat de liederen genummerd zijn vanaf 501; dat is om verwarring met de gezangen uit het Liedboek te voorkomen):

501: Het lied van het begin, uit de bundel *Alles Wordt Nieuw* van Hanna

PROFITEER VAN DE UITZONDERLIJKE KORTINGEN EN HET BESTELGEMAK BIJ WEVER!

R 1501 **Beekhuis, J.**: Al zulke dweepzieke scheurmakers - De afscheiding van 1822 en de Afscheiding van 1836 in Axel. '89, 156 blz., (24,50) **Nu f 8,90**

R 965 **Beeldvorming**. Documentatie over de Christelijk Gereformeerde Kerken. Voor een ieder die zich meer wil verdiepen in de Chr.Geref.Kerken. '89, 90 blz. (17,50) **Nu f 7,50**

R 922 **Berg, J.H. v.d.**: Koude rillingen over de rug van Charles Darwin. Darwin's theorieën als politiek fenomeen. Niet de waarheid is in het geding maar een maatschappelijk proces. 84, 250 blz. (47,70) **Nu f 19,90**

R 923 **Berg, J.H.**: Medische macht en medische ethiek. Een antwoord op de vraag of menselijk lijden onbeperkt mag worden verlengd. '69, 52 blz. (14,50) **Nu f 6,50**

R 1506 **Brümmer, Vincent**: Alzo lief heeft God - Overdenkingen over Gods omgang met de mens. '88, 71 blz., (17,50) **Nu f 6,50**

WEVER brengt bij in prijs verlaagde boeken beneden de f 150, - minimaal f 3, - en maximaal f 10, - verzendkosten in rekening. Kosten die u meteen terugverdient met de aanschaf van één boek!

R 908 **Bruijn, J.de (red.)**: Een land nog niet in kaart gebracht - Aspecten van het protestants-christelijk leven in Nederland in de jaren 1880-1940. (Passage-reeks). '87, 313 blz., geïll., (35, -) **Nu f 12,50**

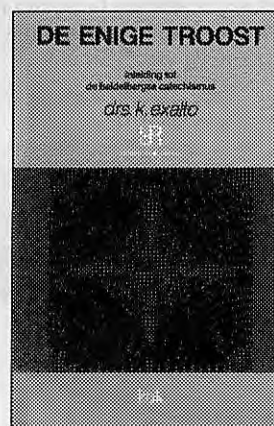
R 909 **Daad bij het Woord**. De - Een bundel opstellen aangeboden aan het zendingsartsenechtpaar Helms-Ter Weel. Bijdr.v.C.D. Affourtit, L.Floor, A.P.v. Langevelde, e.a. '89, 158 blz., geïll., (25, -) **Nu f 9,90**

R 1510 **Dertien persoonlijke ontmoetingen** met de apostelen. N.a.v. de NCRV-serie. '89, 50 blz., (12,50) **Nu f 4,50**

R 930 **(Dickinson, Emily)** - Aan de Jabbok. Religie en rebellie in de poëzie van Emily Dickinson. Onder red. van G.Th. Rothuizen, R. van Riessen & A.P. Runia. '89, 136 blz., (28,50) **Nu f 12,50**

R 931 **Domenach, J.M.**: Denkroutes naar de 21e eeuw. Een levendige representatie van de belangrijkste filosofische, sociaal - en natuurwetenschappelijke stromingen in het hedendaagse denken. '88, 166 blz. (31,50) **Nu f 12,50**

R 932 **Ellul, J.**: Subversief christendom. Over de realiseerbaarheid van een authentieke manier van christen-zijn, van een geloof dat zich niet compromitteert en zich blijvend bewust is van zijn subversieve kracht. '84, 250 blz. (43,50) **Nu f 16,50**

R 1515 **Exalto, K.**: De enige troost - Inleiding tot de Heilbergsche Catechismus. (Reformatie-reeks). '79, 106 blz., (19,50) **Nu f 7,25**

R 1516 **(Exalto, K.)** - Een vaste burcht voor de kerk der eeuwen. Opstellen opgedragen aan drs.K.Exalto. Bijdr.v.W.v. 't Spijker, C.Graafland, W.H.Velema, e.a. '89, 217 blz., (65, -) **Nu f 23,50**

R 1519 **Franciscus van Sales**: Aanbevelingen voor een christelijk leven. '90, 54 blz., (15,25) **Nu f 5,50**

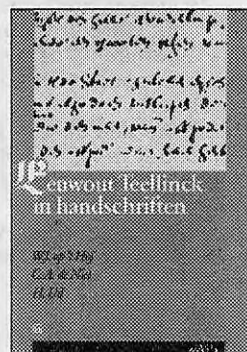
Elke in prijs verlaagde uitgave die WEVER u hier aanbiedt is zeer eenvoudig te bestellen. U vult gewoon de bestelbon in en stuurt deze, zonder postzegel, naar ons adres of u belt ons even om uw bestelling door te geven. U kunt ons natuurlijk ook faxen. Uw bestelling wordt dan zo snel mogelijk naar uw adres verzonden. WEVER is dus voor iedereen in Nederland en Vlaanderen een boekhandel 'om de hoek!'

R 1522 **Genderen, J.van**: Gerechtigheid als geschenk. (Bij-tijds geloven). '88, 136 blz., (24,50) **Nu f 8,90**

R 1525 **Goddelijke wezens uit de aarde** - Griekse kerkvaders over de 'heks' van Endor. Vert.en toegel.d.M.F.G.Parmentier. (Chr.Bronnen, 1). '89, 132 blz., (29,50) **Nu f 11, -**

R 936 **Heschel, A.B.**: De aarde is des Heren. De innerlijke wereld van de jood in Oost-Europa. Over de geschiedenis van die boeiende kleine joodse gemeenschappen in oostelijk Europa. '91, 100 blz. **Nu f 8,90**

R 1526 **Hoek, J.**: Leven en dood in Hoger hand. Over abortus, euthanasie, zelfdoding, rouwverwerking, etc. '88, 152 blz., (27,50) **Nu f 9,90**

R 1527 **Hof, W.J.op 't**, C.A.de **Niet en H.Uil**: Eeuwout Teelink in handschriften. '89, 55 blz., (22,50) **Nu f 8,25**

R 1528 **Houdt het op met de dood?** - Over zin en onzin van het geloof in een eeuwig leven. Red.: A.W.Musschen-ga en H.M.Vroom. '89, 150 blz., (33,50) **Nu f 12,50**

R 360 **Houtman, C.**: Inleiding in de Pentateuch. Een beschrijving van de geschiedenis van het onderzoek naar het ontstaan en de compositie van de eerste vijf boeken van het Oude Testament met een terugblik en een evaluatie. '80, 258 blz., gebonden, (met apart supplement bevattende noten, lijst van afk., reg.v.onderwerpen en reg.v.namen, 74 blz., (pbck.) (89, -) **Nu f 35, -**

R 1530 **Jeppe Smit, F.G.W.**: Hartslag van een volk - Het aangrijpende verslag van een Hollandse arts in het Cam-bodja-drama. '89, 120 blz., (23,50) **Nu f 8,50**

R 1531 **Kerk en kerken in Romeins-Byzantijns Palestina** - Archeologie en geschiedenis. Door R.v.d.Broek, J.J.V.M. Derksen, G.Mussies en K.J.H.Vriezen. (Palaeatina antiqua, 6). '88, 232 blz., geïll., (44, -) **Nu f 15,90**

R 1532 **Kierkegaard, S.**: Johannes Climacus, ofwel Men moet aan alles twijfelen. Ingel., vert.en geann.d. W.R. Scholtens. '86, 143 blz., (28,90) **Nu f 10,50**

R 938 **Kind gewenst?** De ethiek van de kunstrategie voortplanting, relaties en ouderschap. Onder red. v. o.a. F. Vosman & S. Draisma. '89, 145 blz. (28,50) **Nu f 11, -**

R 1537 **Korevaar, A.A.**: Gods vaderlijke zorg voor onze kinderen - Een verzameling artikelen m.b.t. de christelijke opvoeding. '89, 95 blz., (19,50) **Nu f 7,50**

R 1538 **Kranenborg, R., H.S.Verbrugh, e.a.**: Reïncarnatie: een veelzijdig perspectief? Reïncarnatie vanuit wetenschappelijke en levensbeschouwelijke invalshoeken benaderd. '88, 190 blz., (28,90) **Nu f 10,50**

R 1539 **Kuypers, E. (red.)**: Kierkegaard en de twintigste eeuw. Bijdr.v. B.Delfgaauw, E.Kuypers, W.Scholtens en M.Veltman. '89, 136 blz., (28,90) **Nu f 10,50**

R 941 **Lam, Hannah & Wim ter Burg**: Alles wordt Nieuw. GROTE LETTER UITGAVE. Het complete repertoire met muzieknotatie uit de vier deeltjes nu samen in een gebonden band met stofomslag. '90, 140 blz. (39,50) **Nu f 17,50**

R 942 **Lange, Frits de**: Individualisme. Een partijdig onderzoek naar een omstreden denkwijze. Een boeiende schets van de geschiedenis van het westerse individualisme en haar tegenbewegingen. '89, 166 blz. (31,50) **Nu f 10, -**

R 1544 **Leih, H.G.**: De vrijheid op het altaar geheven - De Franse Revolutie en het christendom. '89, 224 blz., (41, -) **Nu f 14,90**

R 944 **Mayer-Hirsch, Nechamah**: Het huis van de levenden. Beth Hachajiem. Joodse gebruiken bij de dood. '89, 110 blz. (19,95) **Nu f 8,50**

Bij zendingen boven de f 150,- op in prijs verlaagde boeken worden de boeken u zelfs zonder bijkomende kosten toegezonden. Dus ook voor de prijs hoeft u de deur niet uit!

R 1548 **Melsen, A.G.M.**: Geloof, rede en ervaring - Een wijsgerige bezinning. '89, 255 blz., (39,50) **Nu f 14,50**

R 1551 **Natuur: uitbuiting of respect?** - Natuurwaarden in discussie. Bijdr.v. W.Achterberg, H.Achterhuis, N.v.d.Perk, W.Zweers, e.a. '89, 201 blz., (39,50) **Nu f 14,50**

R 947 **Oele, A.P.**: Het rekverband van de samenleving. En andere essays over kernthema's van politiek en cultuur. '90, 208 blz. (31,50) **Nu f 12,50**

R 1554 **Oosterveen, G.**: De vorst kwam te vroeg - Een vader over het verlies van zijn zoon. '89, 116 blz., (23,50) **Nu f 8,50**

R 1555 **Opwaartsche wegen** - Schrijvers-pretentboek 28. Bijdr.v.G.Kamphuis, H. Werkman, e.a. Z.j., 124 blz., rijk geïll., (34,25) **Nu f 12,50**

R 950 **Plas, A.W. van der**: Ziet, wij leven. Kerkelijk leven in Oost-Europa. Hoe ziet het kerkelijk leven in oostelijk Europa er uit? '89, 125 blz. (22,50) **Nu f 8,50**

R 1557 **Plomp, J.**: Een kerk in beweging - De Gereformeerde Kerken in Nederland na de tweede wereldoorlog. '87, 206 blz., (34,50) **Nu f 12,50**

R 951 **Prior, D.**: Leven door het geloof. Abraham als getuige en voorbeeld voor vandaag. '89, 125 blz. (26, -) **Nu f 9,90**

R 1558 **Puchinger, G.**: Colijn en het einde van de coalitie, deel I: De geschiedenis van de kabinetsformaties 1918-1924. '70, 2e dr., 602 blz., geb., (113, -) **Nu f 42,50**

R 1559 **Puchinger, G.**: Colijn en het einde van de coalitie, deel II: De geschiedenis van de kabinetsformaties 1925-1929. '80, 922 blz., geb., (243, -) **Nu f 87,50**

R 1700 **Puchinger, G.**: Colijn en het einde van de coalitie, deel III. 1.100 blz., geïll., geb. '93, (het betreft hier een nieuwe, niet in prijs verlaagde uitgave) **f 250, -**

R 1567 **Rondom seksualiteit**. Red.: A.G. Knevel. Bijdr.v.J.v.Bruggen, W.H.Velema, J.Hoek, e.a. (serie: Bijbel en Praktijk, dl.2). '86, 69 blz., (17,50) **Nu f 6,50**

R 1585 **Valkenburg, Ton**: Sterven... te vroeg of te laat - Gedachten en vragen bij euthanasie. '89, 84 blz., (17,50) **Nu f 6,50**

R 956 **Veerman, Nel**: Stenen in een meer. 46 gedichten. Ingeleid door Hans Werkman. '91, 62 blz. (19,95) **Nu f 8,50**

R 1587 **Veld, B.van 't**: "Gelijk het gras..." - De menselijke vergankelijkheid in het Oude Testament. (Exeg.studies, 5). '89, 107 blz., (22,50) **Nu f 8,50**

R 1588 **Velema, W.H.**: Aan Christus gelijkvormig. (serie: Pasmunt). '88, 91 blz., (18,50) **Nu f 6,90**

R 1593 **Versteeg, J.P.**: Geest, ambt en uitzicht - Theologische opstellen. '89, 198 blz., (35,50) **Nu f 12,90**

R 1594 **Versteeg, J.P.**: Hoger onderwijs. Bijbeloverdenkingen. '87, 92 blz., (18,50) **Nu f 6,90**

R 822 **Vervulling en voleinding** - De toekomstverwachting in het Nieuwe Testament. Onder red.v.: H.Baarlink, W.S.Duvekot en A.Geense. Bijdr.v. J.T.Nielsen, E. Noort, S.E.Scheepstra, L.van Hartingsveld, e.a. '84, 486 blz., geb., (105, -) **Nu f 39,50**

R 958 **Voordeel van de twijfel**. In gesprek met de wetenschap. Over het verlangen naar weten en waarheid. Met bijdr. v. H. Bianchi, Th. de Boer, J. Goedegebuure, R., L. Vroman, Kohnstamm, I. Weeda en vele anderen. '90, 185 blz. (29,50) **Nu f 10, -**

R 1596 **Vreekamp, H.**: Met diep ontzag - Over de vrede des Heeren als bron van wijsheid. '89, 67 blz., (12,95) **Nu f 4,75**

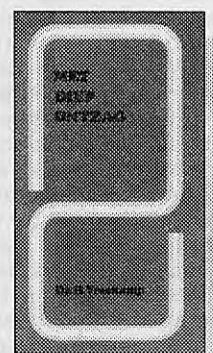
Korte Verklaring der Heilige Schrift

DEZE VERKLARING OP DE GEHELE BIJBEL IS NU IN PRIJS VERLAAGD. BETAALDE U TOT VOOR KORT NOG RUIM f 1200,- VOOR HET COMPLETE WERK.

nu is de prijs gezakt naar **f 600,-** slechts...

13 banden, gebonden in rood linnen, formaat 12,4 x 20,3. Bestel meteen uw eigen exemplaar want op is op! (na verkoop van de huidige oplage zal de Korte Verklaring niet meer nieuw verkrijgbaar zijn.)

Eventuele betalingsregeling: bij ontvangst f 250,- daarna 7 renteloze termijnen van f 50,-

R 1568 **Roos, Ger van**: Het Duitse verzet tegen Hitler - Een overzicht. '89, geh. herz. uitg., 212 blz., (41, -) **Nu f 14,90**

R 1569 **Rozelaar, M.**: Het Hooglied - Uit het Hebreuws in Nederlandse verzen overgebracht en van een inleidende studie en toelichting voorzien. '88, 150 blz., geïll., geb., (42,50) **Nu f 15,50**

R 1571 **Runia, K.**: Waar blijft de kerk? Een analyse die laat zien hoezeer de kerk bezig is te verdwijnen uit het maatschappelijk leven. '88, 126 blz., (24,50) **Nu f 9,90**

R 1572 **Samen op weg: een oefening in vroomheid**. Red.: B.J.Aalbers. Bijdr.v. H. Vreekamp, G.Heitink, J.Verkuyl, e.a. '89, 148 blz., (28,50) **Nu f 10,50**

R 1573 **(Schilder, K.)** - Een keuze uit zijn werk. Ingel. en toegel. d. G.Harink. (Befaamde theologen). '89, 164 blz., (29,50) **Nu f 10,90**

R 1575 **Sluijs, C.A.v.d.**: Puritanisme en Nadere Reformatie - Een beknopte vergelijkende studie. '89, 62 blz., (15,50) **Nu f 5,90**

R 1578 **Sonderen, J.H.**: De kerk en het leven - Een bijdrage tot het onderzoek van de geschriften van dr.O.Noordmans. '90, 111 blz., diss., (27, -) **Nu f 9,90**

R 1579 **Stellingwerff, J.**: Kuyper en de Vrije Universiteit. '87, 365 blz., geïll., geb., (45,50) **Nu f 16,50**

R 1581 **Tieleman, D.**: Sekularisatie - zure regen of zegen voor de kerk? (Kamper Cah., 67). '89, 46 blz., (15,50) **Nu f 5,90**

R 1582 **Tigcheler, Jo**: Gemeenschappen in het Nieuwe Testament. '87, 137 blz., (24,50) **Nu f 8,90**

R 955 **Toorn, K.v.d.**: Van haar wieg tot haar graf. De rol van de godsdienst in het leven van de Israëlitische en de Babylonische vrouw. '87, 152 blz. (29,90) **Nu f 10, -**

R 1583 **Trouwborst, C.**: De voorlaatste brief - De brief aan Judas. Een bijbelstudie. '89, 109 blz., (19,50) **Nu f 7,50**

Voor een goed boek beter af bij WEVER

- * Altijd scherp geprijsd
- * Eenvoudig te bestellen
- * Verzending door heel Nederland
- * Minimale bestelgrootte f 20,-

R 1584 **Uitverkoren: voorrecht of last?** Bijdr.v. A.Spijkerboer, J.Brink, Avraham Soetendorp e.a. (OJEC-serie 7). '89, 107 blz., (23,50) **Nu f 8,50**

R 1589 **Velema, W.H.**: Praktische bijbelstudies voor persoonlijke en gemeenschappelijke bezinning. Z.j., 2e dr., 103 blz., (22,50) **Nu f 8,50**

R 957 **Verburg, M.E.**: Herman Dooyeweerd. Leven en werk van een Nederlands christen-wijsgeer. (Passage reeks). '89, 445 blz., (49,50) **Nu f 19,90**

R 1591 **Verduin, M.**: Een man van smarten. Het laatste van de liederen van de Knecht des Heeren Jesaja 52,13-53,12. '86, 86 blz., (17,50) **Nu f 6,50**

R 1592 **Verkuy, J.**: Inleiding in de evangelistiek. Z.j., 284 blz., geb., (65,50) **Nu f 24,50**

R 1598 **Waar leef ik voor?** Red.: A.G. Knevel. Bijdr.v.K.Exalto, W.H.Velema, J.Douma, e.a. (serie: Bijbel en praktijk, dl.5). '88, 100 blz., (19,50) **Nu f 7,50**

R 959 **Weima, J.**: De religie, de mens en de gesecculariseerde samenleving. Aan de hand van literatuur en godsdienstpsychologisch onderzoek werkt Weima de begrip godsdienstige oriëntatie en subjectieve secularisatie uit. '89, 233 blz. (31,50) **Nu f 12,50**

R 1600 **Werkelijkheid van de wetenschappen**. De Red.: M.C.Doeser en A.W. Musschenga. Bijdr.v. T.Koetsier, H.M. Kuitert, e.a. '89, 202 blz., (39,50) **Nu f 14,50**

R 1601 **Witte, Nel de**: En toch wil ik delen - Leven met (1952-1982) en verwerken van (1982-1988) een incestverleden. '90, 100 blz., (24,50) **Nu f 7,50**

R 961 **Young, Frances**: De oudste credo's van het christendom. Hun ontstaan en hun functie. '91, 178 blz. (24,90) **Nu f 10, -**

R 1602 **Zonde**. Red.: A.G.Knevel. Bijdr.v.C.den Boer, J.v.Genderen, W.H.Velema, e.a. (serie: Bijbel en Praktijk, dl.3). '87, 108 blz., (18,50) **Nu f 6,90**

Bel 05170-93147 of vul onderstaande bon in.
WEVER BRENGT DE BOEKEN NAAR U TOE!

Zend mij uit uw advertentie de volgende nummers:

Naam: _____
Adres: _____
Postcode/plaats: _____

in een open envelop zonder postzegel sturen naar:
Theologische Verzendboekhandel T.Weaver b.v., Antwoordnummer 5, 8800 VB Franeker

J.J. Oostenbrink.

Kerkelijke bijdragen

Over kerkelijke bijdragen, het witwassen van zwart geld en de (nieuwe) verplichting je als kerk bij het verrichten van financiële handelingen te legitimeren.

Een opmerkelijke combinatie?

De titel zal U allicht verbazen. Het is voor een oprecht christen toch wel een merkwaardige combinatie: kerkelijke bijdragen en het witwassen van zwart geld. Toch is er wel enige reden om daar aandacht aan te schenken. Niet zozeer omdat giften aan kerken ook uit zwart geld afkomstig kunnen zijn. Dat kan gebeuren en dan kun je daarbij natuurlijk wel enkele vragen stellen. Die reden is echter vooral gelegen in het feit, dat er sinds 1 februari j.l. een wet in werking is getreden, die ook voor de kerken en de kerkelijke financiën nogal wat consequenties kan hebben. Niet dat die wet speciaal op kerken betrekking heeft. Die wet heeft een veel ruimere strekking maar ze geldt ook voor de kerken. De wet zal ook voor de wijze, waarop kerken, waar onder de Nederlands Gereformeerde, zich in de toekomst bij financiële handelingen zullen moeten legitimeren, vrij ingrijpende gevolgen kunnen hebben.

Maar laten we ons niet te gauw beklaagen. Wetten kunnen voor kerken soms ook heel gunstig zijn. En dan mopperen we ook niet.

Laat ik, voordat ik over aan die wet voor de kerken verbonden consequenties begin, eerst aandacht schenken aan een voor de kerken gunstige zaak waar ook menig christen de vruchten van plukt: De kerkelijke bijdrage als aftrekpost bij het invullen van je belastingformulier. Tenslotte is 1 april --- de datum, waarop menigeen zijn of haar formulier voor de inkomstenbelasting moet hebben ingeleverd --- nog niet zo lang geleden.

Kerkelijke bijdragen en collectebonnen.

Kerkelijke bijdragen en giften vormen, binnen bepaalde grenzen, in ons belastingstelsel aftrekposten. Vermelding daarvan leidt dus tot het betalen van minder belasting. Je kunt ze aftrekken, het hoeft niet. Ik ontmoette jaren geleden eens een kerklid, dat zijn vaste bijdrage aan de kerk niet aftrok. Onder het motto: Wat ik aan de kerk geef schenk ik ook écht aan de kerk. Dat gaat de overheid ook niets aan. Ik geef het niet om het ten dele weer van de overheid terug te krijgen. Veelal gaat het iets anders en worden ze wel degelijk als aftrekposten opgevoerd. Soms worden de leden van een gemeente er door de commissie van beheer of de boekhouder zelfs uitdrukkelijk op gewezen, dat je die kerkelijke bijdragen, mits aantoonbaar, kunt aftrekken. Veelal dan gevolgd door de opmerking, dat je dan dus minder belasting behoeft te betalen en dat

men graag het bedrag dat je op die manier uitspaart (weer) op de giro- of bankrekening van de kerk tegemoet zal zien. Dat verhaal gaat dan wel niet op voor het geld, dat je in de collecte-zak stopt --- dat is immers moeilijk aan te tonen --- maar dat probleem kun je, zo wordt dan betoogd, weer ondervangen door collectebonnen te kopen. Als je daarvan dan een bewijsje vraagt, is het bedrag weer wel aftrekbaar. In dat geval wordt bij het geven van de kerkelijke bijdrage dus wel degelijk rekening gehouden met het feit, dat die voor de belastingen aftrekbaar zijn. Het is ook niet toevallig dat tal van zgn. liefdadigheidsinstellingen, waarmee in dat opzicht de kerken zijn gelijkgesteld, vooral in de maanden november en december (bedel)brieven rondsturen. Niet alleen omdat er soms kerstgratificaties worden uitbetaald of een zgn. dertiende maandsalaris. Ook omdat mensen dan nog even kunnen bezien of je die gift voor dat jaar nog als aftrekpost kunt meenemen. Allicht ook in de veronderstelling, dat de betrokkenen op grond van dat argument dan wat meer scheutig zijn. Het bovenstaande maakt ook duidelijk dat je met die kerkelijke bijdragen, met die aftrekposten je voordeel kunt behalen, ermee kunt schuiven en zelfs manipuleren.

Wat is een kerk ?

Het brengt voor de overheid natuurlijk wel een probleem met zich mee. Die overheid is (tot nu toe) best bereid om het geven van giften voor allerlei goede en liefdadige doeleinden te stimuleren door ze als aftrekposten te beschouwen. Ook in geval van giften aan kerken. De vraag is dan alleen wel: wat is een kerk ? Niet in de zin van art. 29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis maar in de zin van de belastingwetgeving. Want waar liggen de grenzen ? De tijd, dat er in het dorp een rooms-katholieke, een hervormde en een gereformeerde kerk stonden en dat het daarmee was bekeken ligt achter ons. Kerken vindt men in tal van variaties. Bovendien: in ons rechtssysteem kun je heel gemakkelijk een nieuwe kerk oprichten. Daar heb je echt niet een afscheiding, een vrijmaking of een buitenverbandstelling voor nodig. Om van de bijeenkomsten van allerlei sekten en vreemde "god"-diensten nog maar niet te spreken. En ook die zullen in dit opzicht aanspraak maken op gelijke behandeling.

Satanisch misbruik.

Bovendien: Van wetgeving kun je niet alleen gebruik maar ook misbruik

maken. Dat is een gedachte, die niet alleen bij diverse mensen opkomt. Satan zal, zeker in gevallen waarbij de kerk in geding is, daar in het bijzonder oog voor hebben. Het gaat daarbij niet om geheel denkbeeldige mogelijkheden. Zo deed ons hoogste rechtscollege, de Hoge Raad, eens op 31 oktober (!) 1986 uitspraak in een geding tussen "De Kloosterorde der Zusters van Sint Walburga, sectie Nederland" tegen de Staat der Nederlanden. Die "Kloosterorde" wilde nl. gevrijwaard blijven van regelmatige politiecontrole. Een procedure waarin al eerder was vastgesteld, dat de activiteiten van deze "kloosterorde" zich niet onderscheidden van die van een sexinrichting. Metterdaad een "Kerk van Satan". Een instelling, die van de "rechtsfiguur" van een kerk gebruik wilde maken zonder het te zijn. Overigens zonder succes. En in een onlangs verschenen "Almanak voor de belastingontduiker 1994" kan men onder de rubriek kerkelijke bijdragen zelfs lezen dat je het beste gewoon voor jezelf een kerk kunt beginnen. Als je dat handig doet, kun je ook iedereen, die je een cadeau wil geven, wijzen "op de onbegrensde mogelijkheden binnen (je) sekte-stichting". Dat er van de kant van de overheid dan soms reden kan zijn om voorzichtig te zijn is dus niet zo onbegrijpelijk.

Het witwassen van geld.

Maar nu de bewuste wet, waar ook de kerken onder vallen: de Wet identificatie bij financiële dienstverlening 1993. Dat er een grote hoeveelheid "zwart geld" in omloop is is wel bekend. Niet alleen nationaal maar ook internationaal. Uiteindelijk moet je ook het uit illegale visvangst, uit zwart werk en uit drugshandel en bankovervallen verworven inkomen ergens "legaliseren". Op Europees niveau tracht men daar ook wat aan te doen met behulp van een zgn. Europese richtlijn en dat had weer tot gevolg dat december vorig jaar hier die wet werd aanvaard. Die wet brengt o.a. met zich mee dat een financiële instelling in vele gevallen verplicht wordt de identiteit van een cliënt vast te stellen voordat hem een financiële dienst mag worden verleend. Op zich zelf genomen een maatregel, die natuurlijk zeer wel verdedigbaar is. Maar dat betekent wel dat van een instelling en derhalve ook van een kerk soms zal worden gevraagd zich (als rechtspersoon) te "legitimeren". Bij voorbeeld bij het openen van een nieuwe bankrekening of het huren van een safeloket. Dat geldt niet voor bestaande rekeningen; wel voor nieuwe. Het voorschrift heeft

Lam en Wim ter Burg („In het begin lag de aarde verloren...”).

- 502: Een kind is ons geboren, een berijming van Jesaja 9:5-6, van de hand van Koos Veeckind.
- 503: Danklied der verlostten, ook van Veeckind, naar Jesaja 12.
- 504: Troost, troost mijn volk, Jesaja 40:1-4, berijmd door Johan Klein.
- 505: De Knecht des HEREN, ook van Klein, Jesaja 42:1-9.
- 506: Jona's dankgebed, Jona 2:2-9, berijmd door Veeckind.
- 507: Zalig de armen, van dezelfde dichter, een berijming uiteraard van de zaligspreekingen, Matteüs 5:3-12.
- 508: De zaaier, de bekende gelijkenis, Markus 4:3-9, ook weer van Veeckind.
- 509: In het begin was het Woord, Johannes 1:1-5 en 12, tekst en melodie van Jan Mulder. Dit lied heeft een refrein en kan als canon gezongen worden.
- 510: Laten wij elkaar verdragen, Romeinen 15:1-13, weer van Veeckind.
- 511: Het lied van de liefde gaat natuurlijk over 1 Korinte 13; opnieuw een berijming van de hand van Veeckind.
- 512: De bazuin zal schallen, 1 Korinte 15:51-58 (Veeckind).
- 513: De gezindheid van Christus, Filippenzen 2:5-15 (ook van Veeckind).
- 514: Wees blij te allen tijde, een berijming van Filippenzen 4:4-9 door Johan Klein.
- 515: Hoe groot is het geheimenis, 1 Timoteüs 3:6 berijmd door Veeckind.
- 516: Een schare die niemand kan tellen, net als 501 ontleend aan Alles Wordt Nieuw; Anton Lam berijmd Openbaring 7:9-17.
- 517: En de Geest en de bruid zeggen: Kom! Openbaring 22:17 vrijwel letterlijk op melodie gezet.

Daarmee zijn we aan het eind gekomen van de berijmd Schriftgedeelten. De nu volgende liederen (tot en met 530) zijn geordend naar het kerkelijk jaar:

- 518: Van boven daalt een engelschaar, een tekst van Luther, vertaald door Johan Klein.
- 519: Het heil kwam van de hemel neer is een vertaling van een lied van Paul Speratus. In het Liedboek staat daar ook een vertaling van, Gezang 344, maar daar is Ad den Besten wel erg vrij omgesprongen met de oorspronkelijke tekst; vers 4 en 5 van zijn bewerking zijn in het origineel helemaal niet terug te vinden. De vertaling in de Aanvullende Bundel blijft veel dichter bij de tekst van Speratus.
- 520: Het Lam van God, een lied van Johan Klein over het leven en werken van de Here Jezus op aarde.
- 521: U, heilig Godslam, loven wij, het oude Gezang 17 uit de bundel Enige Gezangen, met een paar kleine veranderingen.

- 522: In het kruis zal 'k eeuwig roemen, uit datzelfde bundeltje het oude Gezang 15 van Isaac da Costa.
- 523: Christus is opgestanden, een oud Nederlands Paaslied, uit de 12e eeuw.
- 524: Ik weet dat mijn Verlosser leeft, een Paaslied van Johan Klein.
- 525: Het lied van het nieuwe leven, een Paaslied van Meint van den Berg, op de melodie van het 'zonneliel' van Franciscus van Assisi, Gezang 400 uit het Liedboek.
- 526: Wees gezegend, Heer van alle leven, opnieuw een Paaslied van Johan Klein.
- 527: U zij de glorie, een algemeen bekend lied, maar door de commissie wel op een aantal punten gemoderniseerd; bijvoorbeeld: „Uit een blinkend stromen..." werd in de Aanvullende Bundel: „Uit de hoge hemel..."; en zo zijn er nog een aantal woorden en zinnen gewijzigd.
- 528: Wij knielen voor uw zetel neer, het bekende lied van Clara Feyoena (Liedboek 231), maar dan in de versie zoals die te vinden is in het Gereformeerd Kerkboek (Vrijgemaakt), dat wil zeggen: zonder couplet 3b en 4a uit het Liedboek.
- 529: De Geest die alle dingen schiep, een bijzonder mooi Pinksterlied van Veeckind, op een prachtige melodie van Mulder.
- 530: Vrede op aarde, een lied van Johan Klein over het nieuwe Jeruzalem.

De laatste tien liederen vallen in de categorie 'Diversen':

- 531: Bede bij de wet; vroeger hadden we Gezang 1 uit de bundel Enige Gezangen, maar die tekst is sterk verouderd ('Gedenkt en viert, met vee en magen, den Sabbath, na zesdaagse vlijt'...). Johan Klein heeft de wet van de HERE in de vorm van een gebed berijmd.
- 532: Twee verschillende melodien om

de Apostolische Geloofsbelijdenis te zingen; de ene is een oude Straatsburgse melodie, de andere de onder ons langzamerhand wel-bekende melodie van P. Chr. van Westering.

- 533: Het Klein Gloria: „Ere zij de Vader en de Zoon en de Heilige Geest".
- 534: Geef ons genadig, Here God, een gebed om Gods zegen aan het einde van een kerkdienst: „Geef ons genadig, Here God, dat wij nu gaan in vrede".
- 535: Zegenbede, de zegen uit 2 Korinte 13:13 in de vorm van een gebed.
- 536: Hoe lieflijk zijn de voeten van de bode, het bekende zendinglied van de hand van ds. Meint van den Berg.
- 537: Heugelijke tijding, een oud zendinglied.
- 538: Sterk als de dood, een huwelijkslied van Koos Veeckind. De titel is ontleend aan Hooglied 8:6: „Sterk als de dood is de liefde".
- 539: Blijf mij nabij, een vertaling van het bekende Engelse avondlied 'Abide with me'. In het Liedboek staat er ook een vertaling van (Gezang 392); de versie in de Aanvullende Bundel heeft drie, erg mooie coupletten.
- 540: Hier leggen wij zijn (haar) lichaam neer, een nieuw lied van Ad den Besten; een Schriftuurlijk lied om te zingen bij een begrafenis.

Het lied telt drie coupletten, waarvan we hier het eerste citeren: „Hier leggen wij zijn lichaam neer en staan het aan de aarde af. Zijn levensadem keerde weer tot God die hem de adem gaf".

Tot zover een korte indruk van de Aanvullende Bundel. Als commissie hopen en verwachten we dat de bundel een goede ingang zal vinden in onze kerken en dat de liederen mogen opklinken tot de lof van Hem die troont op de lofzangen van Zijn volk.

Hebreeën 3:8

„Heden, indien gij zijn stem hoort, verhardt uw harten niet, zoals bij de verbittering, ten dage van de verzoeking in de woestijn.”

Ik heb U wel gehoord, maar het kwam ongelegen, Gij, Zender die mij stoort. Ik was ermee verlegen.

Zo dwaal ik door dit dal, in de woestijn gevangen, tot ik ontmoeten zal mijn eigenlijk verlangen

dat ik wilde ontlopen. Ik blijf hopen.

Jeannette W.-S., Houten

zeker ook betrekking op situaties, waarin een nieuwe kerk wordt gesticht.

Dat is althans het systeem, waar de wet zelf in het algemeen gesproken van uitgaat. Dat zou nog anders kunnen uitpakken nl. indien de kerken alsnog een algehele of beperkte vrijstelling zouden krijgen. De wet sluit die mogelijkheid niet uit maar de minister van financiën heeft aan de R.K. kerk al laten weten daar geen reden voor te zien.

Blijft de minister bij dat standpunt, dan zal dat dus in een aantal gevallen betekenen, dat de desbetreffende kerk zich zal moeten identificeren aan de hand van een speciaal daarvoor op te maken notariële acte of zich eerst moet laten inschrijven bij de Kamer van Koophandel. Iets, wat toch ook weer de nodige kosten met zich mee zal brengen. De desbetreffende financiële instellingen zijn dan immers verplicht om op de voorgeschreven wijze de identiteit van die kerk vast te stellen.

Tenzij dus alsnog een zekere mate van vrijstelling zou worden verleend.

De kerk als rechtspersoon.

Nu zal niemand beweren, dat het feit dat een "kerk" ook "rechtspersoon" is zo vreemd is. Een "kerk" kan immers een kerkgebouw in eigendom hebben, een predikant beroepen en een koster in dienst nemen. Kerken zijn ook rechtspersoon, zelfs ook van een specifiek soort. Met relatief ook veel vrijheid: ze mogen hier zelf hun eigen organisatiestructuur bepalen. Waar het hier echter om gaat is niet zozeer dat onze kerken geen rechtspersoon zouden zijn, maar dat ze dat volgens het systeem van deze wet op een bepaalde manier moeten kunnen aantonen. Natuurlijk kun je het meest recente "Informatieboekje voor de Nederlands Gereformeerde Kerken" overleggen en het "Akkoord van kerkelijk samenleven". Duidelijke voorschriften over de rechtspersoonlijkheid van de kerken --- wie rechtens tot wat bevoegd is --- zal men daar toch niet in vinden. Dat was natuurlijk ook niet het doel wat de opstellers destijds primair voor ogen stond. Ze hadden wel andere dingen aan hun hoofd. Het heeft alleen wel tot gevolg, dat de juridische onderbouwing van de plaatselijke kerk bepaald niet uitmunt door helderheid. (Geldt dat trouwens niet net zo t.a.v. de rechtspositie van onze predikanten?) Er is weliswaar een enkele plaatselijke kerk die daar wel een afzonderlijk statuut, waarin staat welke instantie in rechte tot welke handeling bevoegd is, voor heeft laten opstellen maar dat is wel een hoge uitzondering.

De opstelling van het C.I.O.

De afwijzende reactie van de minister van Financiën heeft het C.I.O. er onlangs toe gebracht de minister te vragen de mogelijkheid van een (beperkte) vrijstelling toch nog eens te overwegen. Het C.I.O. (de afkorting van het

Interkerkelijk Contact in Overheidszaken) heeft o.a. ten doel de gemeenschappelijke bespreking en behandeling van door de participerende kerken op het terrein van Kerk en overheid gelegen zaken. Een achttiental kerken, w.o. de R.K. kerkprovincie, de Nederlandse Hervormde Kerk, de Christelijke Gereformeerde Kerken, het Leger des Heils en ook de Nederlands Gereformeerde Kerken nemen daaraan deel. Sinds kort ook de vrijgemaakte Kerken, zij het vooralsnog als "waarnemer".

In dat verzoek om heroverweging wordt overigens niet gepleit voor een vrijstelling voor de kerken zonder meer. Men kan immers ook denken aan een wijze van legitimatie, aangepast aan de structuur van het desbetreffend kerkgenootschap. Het laatste woord is daar dus nog niet over gezegd.

Tussen kerk en keuken

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Vluchtelingen

In onze stad staat al jaren een asielcentrum. Hoewel het een groot centrum is, kampen leiding en medewerkers met een chronisch tekort aan ruimte omdat het aantal vluchtelingen dat zich meldt, altijd groter is dan de beschikbare kamers en wooneenheden. Voor de mensen die daar hele dagen verblijven, is het gedwongen nietsdoen een ramp. Angst voor uitzetting, de taal niet machtig zijn, en de opgedane ervaringen geven een combinatie die veel spanning oproept. Om dit op te vangen, wordt er in het centrum veel georganiseerd. Die bezigheden vragen nogal wat mankracht en die is niet beschikbaar. Een flink deel van het werk wordt dus gedaan door vrijwilligers!

Janneke, onze dochter, werkt ook één dag in de week bij de vluchtelingen. Ze geeft Nederlands aan twee groepen en vindt het tot haar eigen verbazing bijzonder leuk om te doen. Erfelijk belast waarschijnlijk! Tragedies en amusante situaties wisselen elkaar in het centrum af en als ze na een werkdag thuiskomt, zijn mijn eerste woorden: „En... Vertel!” Vorige week kwam ze giechelend binnen. „En”, zei ik terwijl ik haar een kop soep in de hande duwde. Ze plofte neer op de bank en begon: „Ik had vandaag tijdens de lunch een gesprek met Juan, een van de medewerkers. Hij is bui-

tenlander, maar spreekt goed Nederlands. Sommige woorden husselt hij alleen een beetje door elkaar... Het lokaal waar we zaten zou na de les door een groep vrouwen en kinderen worden gebruikt en Juan had wat stoeien klaar gezet. Hij keek rond of alles wat er zijn moest aanwezig was en sloeg opeens op zijn voorhoofd. „Ik moet nog even een kooi halen,” riep hij. „Een kooi?” vroeg ik verbaasd. „Ja... Een kooi... zo handig. Kind lastig? Hup... in kooi,” zei Juan en verdween. Even later kwam hij terug... met een box. Janneke deed aanschouwelijk Juan's gebaren na en ik schoot in de lach.

„Wat trekt je nu eigenlijk zo aan in dit werk,” vroeg ik even later. „Vooral het omgaan met totaal andere culturen. Er zitten mensen uit voormalig Joegoslavië, Iraniërs, Irakezen, Algerijnen, Somaliërs en Koerden en een oude Russische hoogleraar in één groep bij elkaar. Dat vind ik erg leuk,” zei ze nadenkend. „Maar soms gebeuren er ook dingen waar ik zo om zou kunnen grienen. De jongste in de groep is een jongen van achttien. Hij komt uit Bosnië. Zijn gezicht is wat gehavend en zijn tanden zijn afgebroken. Toen ik bij het begrip 'slaan' vandaag mijn hand ophief, dook hij in elkaar. En hij zat rijen bij me vandaag. Dat vond ik erg. Maar hij boft dat zijn vader en moeder ook in het centrum zijn. De meesten hebben iedereen achter moeten laten. Het woord heimwee, hoefde ik niet uit te leggen. Iedereen wist wat dat was!” zei Janneke en lepelde zwijgend haar soep op. Ze zette de kop neer en vervolgde: „Bij het leren van een taal krijg je eerst woorden als: vader, moeder, broer, zuster enzo... maar ik vermijd het echt om over hun familie te praten. Er kunnen allerlei emoties losbarsten en ik ben er niet voor opgeleid om dat in een groep in goede banen te leiden. Als je na de les met iemand praat ligt dat anders natuurlijk. Er zitten trouwens nog een broer en zus in de groep. Ze zijn van mijn leeftijd, of iets ouder. Die zijn hun land ontvlucht omdat ze Christen zijn. Eén van de eerste lessen vertelde het meisje aan Wil, die deze groep op dinsdag lesgeeft, dat ze Protestant is. „Bent u ook Protestant?” vroeg ze aan Wil. Nu is Wil helemaal niets dus ze zei: „Nee”. Het meisje dacht even na en zei triomfantelijk: „Dan bent u natuurlijk Katholiek.” „Nee”, zei Wil. „Maar u gelooft toch wel in God?” Ze werd er gewoon onzeker van. Wil durfde haast niet te verklaren dat zij ook niet in God geloofde, maar deed dat toch maar, omdat zij de waarheid geen geweld aan wilde doen. Het meisje beet op haar lip, glimlachte toen vol vertrouwen en zei: „Maar toch wel in Jezus hé?” En Wil ging door de knieën en zei: „Ja... Wel in Jezus.” We keken elkaar aan en glimlachten. Toen ging Janneke de tuin in om haar vader te halen want het eten was klaar. Ik dekte de tafel en telde tegelijk met de borden, vorken en messen mijn zegeningen. Je leert nog eens wat van je kinderen!

H. Algra, Den Helder

Geen gitaar in Nederland, geen orgel in Schotland

Het gemeentelid was het er niet mee eens. Er was tijdens de dienst een lied gezongen met begeleiding door enkele gitaren. Of de kerkeraad dat niet wist of aanvoelde dat dat niet kon? Zo'n instrument paste immers niet in een Gereformeerde dienst?

De ouderling had aan deze broeder gevraagd wat nu precies de bezwaren waren tegen een gitaar. Het bleek dat het muziekinstrument associaties opriep met evangelische kerkdiensten. Toen de ouderling vroeg of deze broeder ook had gelet op de tekst die was gezongen, was het even stil. De broeder was kennelijk zo boos geweest, dat hij daar niet op had gelet. Het gezongen lied bleek de onberijmde tekst te zijn van een Psalm. Beter kon het toch niet, zou je bijna geneigd zijn te denken. En toch: de broeder was en bleef tegen begeleiding door een gitaar. "Dat doen ze bij de evangelischen ook!"

Hebriden

Jaren geleden kwamen we tijdens een fietsvakantie op een zaterdag aan op het Schotse eiland Lewis (de Hebriden). We besloten de zondag in de hoofdstad van het eiland, Stornoway, door te brengen. Onderdak was gemakkelijk te vinden; Bed & Breakfasts te over. De mevrouw bij wie we overnachtten vroeg wat we op zondag van plan waren te gaan doen. Op zondag was alles gesloten, daar moesten we wel rekening mee houden. Zij ging op zondag altijd twee keer naar de kerk. Ze vertelde over de verschillende kerken in Stornoway. Het was dezelfde geschiedenis als in Nederland: orthodoxe kerken met, voor een buitenstaander, moeilijk te begrijpen redenen waarom in de geschiedenis kerk-scheuringen plaats hadden gevonden (1). "Als er ergens één McLeod woont, dan is er één presbyteriaanse kerk; wonen er zes McLeods, dan zijn er 6 presbyteriaanse kerken", zo typeren de Schotten hun kerkelijke verdeeldheid. Mevrouw McLean vond het zelf ook ingewikkeld. "Er is vroeger verschil van mening geweest over een minder belangrijke zaak". Ze vond het fijn om te horen dat wij op zondag ook naar de kerk wilden. Er was overigens maar één kerkgebouw waar de diensten in het engels werden gehouden, in de andere kerken waren de diensten in het gaelic, de oude keltische taal. Wel waarschuwde ze dat een hoofddeksel of hoedje voor de vrouw verplicht was. Dat kostte mijn echtgenote de volgende ochtend enige improvisatie: hoe bedenkt je nu eigenlijk

een passend hoofddeksel als je niets bij je hebt? En een hoedje van deze vriendelijke bejaarde dame opzetten, dat paste ook niet helemaal.

Voorzanger

De zondagse diensten worden hier nog goed bezocht. Stornoway is maar een klein plaatsje, maar alleen al in dit kerkgebouw ('the Seminary') zitten tijdens beide diensten ruim 1300 mensen. We herkennen veel van wat we van huis uit meegekregen hebben. Twee goede en voluit gereformeerde preken, waarbij de voorganger sterk de nadruk legt op de noodzaak van persoonlijke bekering. Er zijn natuurlijk ook verschillen. Het meest opvallende verschil is de manier waarop de gemeente zingt. Voor de preekstoel is een soort galerij, waar twee voorzangers plaats nemen. Ze moeten wel een stevige stem hebben om met hun stem en zonder luidspreker de gemeentezang van 1300 kerkgangers 'in het gareel te houden'....We houden allebei van orgels, maar we vinden deze gemeentezang toch ook erg mooi. Men zingt alleen Psalmen en dan onberijmd ('Psalms in Metric'). Er kan gekozen worden uit een beperkt aantal melodieën. Men zingt bijvoorbeeld Psalm 23, waarbij wordt toegevoegd dat de wijs volgens 'New Jerusalem' is. Omdat de onberijmde psalm niet altijd past bij de melodie, zijn er enkele kleine wijzigingen in de tekst aangebracht. De gemeente zingt eigenlijk 'achter de voorzanger aan'. Het gaat -zoals de Schotten zelf zeggen- 'like the waves of the sea'. Zoals de golven van de zee deinen rond de Hebriden, zo golft ook deze gemeentezang.

Geen orgel

Waarom geen orgel? We hadden al vaker in Schotland het orgel gemist. Mevrouw McLean zegt: 'We don't believe in organs'. We geloven niet in orgels; het orgel leidt de aandacht af van de prediking. Ze had het wel eens gehoord dat Nederlandse kerkdiensten wel de begeleiding door een orgel kennen. Eigenlijk vindt ze dat vreemd, want in Nederland zijn toch ook gereformeerde kerken. En uit de kerkgeschiedenis moet ons toch ook wel bekend zijn dat het orgel uit de Rooms-Katholieke traditie stamt. Calvin was toch ook tegen het orgel? zo merkt ze op. Het orgel heeft te maken met de viering van de mis....

Gewoonten en beoordeling

In deze Schotse kerk staat geen orgel. Het orgel roept bij mevrouw McLean

associaties op met de Rooms-Katholieke kerk. In Nederland hebben sommige gemeenteleden moeite met een gitaar. Dit muziekinstrument past volgens hen niet in onze gereformeerde traditie. Het orgel is daarentegen wel volledig geaccepteerd. Er zullen weinig mensen denken aan de Rooms-Katholieke kerk en aan de 'paapse mis' als de organist gaat spelen. Kennelijk spelen onze gewoonten ook een rol in de beoordeling van wat we goed of verkeerd vinden.

Noot

(1) Wie enig inzicht wil verwerven in de geschiedenis van de Schotse kerken kan het 13e hoofdstuk lezen van dr. H. Algra: Het wonder van de 19e eeuw. De meer recente en belangwekkende ontwikkelingen in deze kerken komen in dit boek uiteraard niet aan de orde. De heer D.W.L. Milo heeft hier een aantal jaren geleden in 'Opbouw' aandacht aan besteed.

H. Algra, Den Helder

Een Amerikaan promoveert in Nederland

Amsterdam-Centrum

Enkele tientallen gemeentelieden, vooral uit de kerk van Amsterdam-Centrum, waren aanwezig toen vorige maand R.D. Henderson zijn proefschrift over de vroege jaren in het denken van Prof. Dr. H. Dooyeweerd verdedigde. Promotor was Prof. dr. H. Geertsema. Dooyeweerd wordt gezien als de grondlegger van de Reformatorische Wijsbegeerte. Een bijzonder detail aan de promotie is dat deze plaats vond in het 100e geboortjaar van Dooyeweerd.

Henderson groeide op in de Verenigde Staten (California); hij studeerde o.a. aan de Universiteit van California in Berkeley. Volgende reden om de kersverse promovendus een paar vragen te voor te leggen. Hoe komt een Amerikaan ertoe om een proefschrift over Dooyeweerd te schrijven? En: hoe komt een Amerikaan in een Nederlands Gereformeerd kerk terecht?

Op zoek

Henderson steekt direkt van wal. Hij noemt het een ingewikkeld verhaal; je kunt het niet in een paar zinnen vertellen. Na zijn middelbare school ging hij op wereldreis. Het was een initiatief dat veel Amerikaanse jongeren in de tijd van de Vietnam-oorlog namen. Zijn 18e verjaardag vierde Henderson op straat in Madrid. Teruggekomen in de V.S. begon hij (samen met een vriend) een reform-winkel. Na een half jaar ging hij echter opnieuw op wereldreis. Hij kwam in Frankrijk terecht en wilde vanuit Marseille oversteken naar Afrika. In Frankrijk voelde hij zich eenzaam. Op een bepaald moment bad hij of God hem een ontmoeting wilde geven met christenen. Een paar minuten later zag hij een winkel met het opschrift 'la Bible'. Het bleek een christelijke boekhandel te zijn. Daar verwees men hem naar een huis 'le Phare' (de vuurtoren). Vroeger logeerden hier zendelingen voordat ze de oversteek per veerboot naar Afrika maakten. In het huis woonden 2 bejaarde zusters, die 40 jaar lang in het bergland van Algerije voor de zending hadden gewerkt. Hij bleef hier een paar dagen en kreeg het adres van enkele zendelingen in Noord-Afrika. Het was zijn bedoeling om daarna door te reizen naar de landen ten zuiden van de Sahara. Door de onrust in die gebieden kon hij echter niet verder reizen. Ook werd hem een overlandvisum voor Egypte geweigerd. Toen kwam hij in Tunesië in contact met een mennonitische zending: een man in zwarte kleding in een zwarte auto. Deze man moest naar Zwitserland en Henderson reed met hem mee. Zo kwamen ze samen op 'I Abri terecht (Henderson: "een arminiaan heeft mij

in aanraking met het calvinisme gebracht..."). Hij beluisterde er bandjes met lezingen van o.a. Prof. dr. H.R. Rookmaaker. Die lezingen werden bepalend voor de verdere loop van zijn leven. Henderson: "Door alle gebeurtenissen in Vietnam waren veel Amerikaanse jongeren tegen het establishment geworden. Ze gingen liever op reis dan zich te binden. In 'I Abri leerde ik dat studie zin heeft; je leert meer te begrijpen van de door God geschapen werkelijkheid. Hij besloot terug te keren naar de Verenigde Staten en met een studie aan de universiteit te beginnen.

Christelijke filosofie

In Californië zocht Henderson contact met christenen, die zich in filosofie wilden verdiepen. Er bleek een open huis te bestaan van iemand die zich gedreven voelde om onder studenten te evangeliseren. Een van de deelnemers aan deze kring had veel gelezen over reformatische filosofen en hij raadde Henderson aan, die boeken – in het bijzonder de werken van Dooyeweerd – ook te gaan lezen. Bovendien kwam Prof. Rookmaaker in die tijd 2 maal naar de V.S. om er lezingen te houden.

Henderson schreef een brief aan Prof. Rookmaaker met de vraag of het mogelijk zou zijn om filosofie te studeren aan 'zijn' christelijke universiteit. Volgens Rookmaaker zou zo'n studie zeker mogelijk zijn, "but you've got to learn Dutch!" (je moet wel de Nederlandse taal leren; dat hem dat inmiddels gelukt is blijkt o.a. uit het feit dat hij zijn dissertatie in de Nederlandse taal verdedigde).

Zo schreef Henderson zich in voor de doktoraal-studie filosofie aan de V.U. Het geld voor zijn levensonderhoud vond hij door allerlei 'klussen' te doen, zo was hij o.a. meubelmaker. Het denken van Dooyeweerd liet hem hier allerm minst los. Hij wilde meer weten over iemand die een toegewijd christen én een serieus en belangwekkend filosoof was. Dit leidde (na zijn doktoraal-examen in 1984) tot een onderzoek naar de vraag hoe normen en wetten zich ontwikkelen. Hoe kunnen er normen en wetten zijn van God, die in iedere samenleving verschillend worden uitgewerkt en die toch (dat geloof je als christen) van God gegeven zijn? Dooyeweerd had zich intensief met deze vraag bezig gehouden. In samenwerking met Prof. dr. S. Griffioen probeerde Henderson grip te krijgen op de achtergronden van het denken van Dooyeweerd over de ontplooiing van deze normen en

wetten. Om daar achter te komen was het nodig om meer over zijn systematiek te weten te komen, om te begrijpen hoe het denken van Dooyeweerd zelf zich had ontwikkeld. Het bleek dat Dooyeweerd op zijn beurt weer veel geleerd had van dr. A. Kuyper en van mr. Groen van Prinsterer. Dus ook in die auteurs moest Henderson zich gaan verdiepen. Een Amerikaan van schotse afkomst doorvorst de werken van Nederlandse politici.... Uiteindelijk vormde dit onderzoek het begin van de dissertatie waar Henderson op promoveerde.

Nederlands Gereformeerd

Hoe is Henderson bij een Nederlands Gereformeerde kerk terecht gekomen? Nadat hij woonruimte had gevonden in Amsterdam, vertrok hij naar 'I Abri in Eck en Wiel. Daar ontmoette hij Kees Rookmaaker, die ook in Amsterdam woonde. Door dit contact kwam hij in de kerk van Amsterdam-Centrum terecht. Hij was alleen bang in een 'scheurmakend' groepje terecht te zijn gekomen. Daarom ging hij ook verder op zoek, naar andere bijbelgetrouwe kerken.

Toch heeft hij uiteindelijk gekozen voor deze gemeente. "De mensen zijn in de Nederlandse kerken wel anders dan in de Verenigde Staten. Ze komen eerst wat meer gereserveerd over. Maar de mensen in de gemeente van Amsterdam-Centrum namen de tijd om me er thuis te kunnen voelen. Ze nodigden me na de kerkdienst uit, ik mocht bij hen eten, ze ontmoetten me ook op andere plaatsen".

Na zijn doktoraal-studie vertrok Henderson voor een aantal jaren naar Duitsland, waar hij studeerde en werkte en gastlid was van een Evangelisch Lutherse gemeente. Vervolgens woonde hij in Utrecht, was toen lid van de Jeruzalemkerk en nauw betrokken bij het werk in 'I Abri. Uiteindelijk kwam hij weer terug in Amsterdam. Daar voltooide hij zijn dissertatie. Vorig jaar trouwde hij met een gemeentelid uit de kerk van Amsterdam-Centrum. Of het echtpaar nu ook nog zal blijven wonen in Nederland is allerm minst zeker. Henderson is nu eenmaal niet iemand die persé wil blijven wonen waar hij ooit terecht is gekomen....

De (engelstalige) dissertatie van R.D. Henderson is getiteld: 'Illuminating Law', the Construction of Herman Dooyeweerd's Philosophy, 1918 – 1928. Het proefschrift werd uitgegeven door Buijten & Schipperheijn in Amsterdam.

Dr. B. Wielenga, Richmond

Mijn buurman heeft een koe geslacht

Zo zou ik een kort verhaal begonnen zijn, had ik het literair in me gehad er een te schrijven. Het zou een waar gebeurd verhaal geworden zijn. Want het is echt gebeurd: op een zaterdag slachtte iemand een koe in zijn tuin. De burens belden de politie, want het is tegen de wet om zelf te slachten. Anderen belden de dierenbescherming, want ook een koe heeft haar rechten – het recht om pijnloos in een abattoir aan haar einde te komen. In de plaatselijke pers is er uitvoerig en scherp over gedebatteerd via de rubriek ingezonden stukken

Het betrof een zwarte man die in een blanke woonbuurt een huis had gekocht. In engelstalig Zuid-Natal zullen niet veel blanken daar meer bezwaar tegen maken, aangenomen natuurlijk dat de nieuwkomer zich aanpast aan de heersende cultuur van zijn nieuwe woonplek. En koeien slachten in je tuin past niet in een blanke stadscultuur. Maar in een zwarte cultuur past het wel. Niet dat zwarte mensen elke dag koeien, of ook geiten, slachten; dat is ook veel te duur. Maar soms is het noodzakelijk offers te brengen aan de gestorven voorouders voor het welzijn van het nageslacht. Zo vond de zwarte buurman het noodzakelijk zijn voorouders in te lichten over zijn nieuwe woonplek, hen ook op hun gemak te stellen in de ook voor hen vreemde omgeving, en om zich van hun hulp en bijstand te verzekeren in de nieuwe woonsituatie. En zo offerde hij een koe in zijn tuin – waar anders? Samen met familie en vrienden maakte hij er een feest van. Totdat de politie kwam!

Cultuur en religie

Iedereen is natuurlijk voor vrijheid van godsdienst. Dat is ook in Zuid-Afrika het geval. Maar in de westerse cultuur is godsdienst wel een privé-zaak geworden, waar je je burens niet mee moet lastig vallen. Dus geen kerkklokken op zondagmorgen die mensen uit bed kunnen bellen. Geen koeien in de tuin van de buurman die geslacht, laat staan geofferd zullen worden. Van de religie van een ander moeten we vooral geen last hebben. Dat is de ene trend die ook in de blanke samenleving in Zuid-Afrika aan het wortel schieten is. Daarnaast is er ook nog het diepgewortelde besef onder veel blanken dat de westerse samenleving wezenlijk als christelijk moet worden getypeerd, waarin voor heidense gewoonten als het offeren van dieren eigenlijk geen legitieme plaats zou moeten worden ingeruimd. Zuid-Afrika wordt door velen, blanken en ook zwarten, veelal als een christelijke natie gezien. Meer dan 75% van de bevolking zegt het christelijk geloof te belijden – een van de liegende statistieken die dit land rijk is! Christenmensen zijn beschaafde mensen en die

offeren niet in de tuin. Zwarte mensen moeten deze primitieve mentaliteit achter zich laten, zeker als ze in een beschaafde dat is: christelijke omgeving gaan wonen. Maar voor zwarte mensen zijn cultuur en religie niet zo netjes gescheiden. Een zwarte kerk zal zonder problemen de hele nacht door bidden en zingen en preken en getuigen, en geen zwarte buurman zal de politie opbellen met de klacht van burengerucht. Privatisering van de godsdienst is vreemd aan de zwarte cultuur. Zo maakt het offeren aan voorouders deel uit van de zwarte cultuur. Dat is maar niet een religieus aanhangsel ervan. De voorouders, de levend doden, horen er nog helemaal bij, bij het leven van elke dag in gezin, familie of volk. Vandaar dat een zwarte buurman vanzelfsprekend offers zal brengen aan zijn voorouders. Dat heeft niets te maken met beschavingspeil of met de mate van integratie in de westerse samenleving. Iemand die zijn voorouders respecteert of raadpleegt, en dat doet men als zwarte nu eenmaal, zal hen offers brengen, of hij nu in de stad woont of in een achteraf-vallei, of men nu landarbeider, onderwijzer of dokter is. Dat hoort tot zijn cultuur. En ook zwarte christenen zijn soms deze overtuiging toe gedaan. Christen of niet, je offert. Daar ben je bij voorbeeld Zulu over.

Christelijk geloof en cultuur

Twee culturen botsen op elkaar, twee manieren van leven kruisen elkaar, en dat geeft natuurlijk stof tot konflikt. Vanuit een zendingsoptiek is het van belang goed te onderscheiden waar het op aankomt in deze konfliktssituatie. Bijbels gesproken is offeren aan voorouders om welke reden dan ook onmogelijk! Als dat in een cultuur zit ingebakken, zal ze met het evangelie besneden moeten worden, of, om een ander bijbels beeld te gebruiken, met het Woord van God gesnoeid. Geen cultuur is heilig en onaantastbaar. Het zwaard van de Geest zal hier diep moeten snijden. Maar dat is duidelijk niet het werk van politie of dierenbescherming met behulp van de sterke arm der wet. Hier ligt een taak voor de christelijke gemeente het evangelie te predikten van het Lam van God dat de zonden der wereld weg droeg. Hier hebben christelijke burens de roeping tot het persoonlijk getuigenis in de kracht van de Geest. Men had niet naar de telefoon moeten lopen – de weg van de minste weerstand – maar naar de binnenkamer om God te vragen openingen te geven voor een getuigend gesprek over de betekenis van het offer van Christus aan het Kruis. Op deze manier wordt een cultuur evangelisch besneden of gesnoeid; zo werkt de Geest in een cultuur.

Een heel andere vraag is die naar de vrijheid van godsdienst in een cultureel en religieus plurale samenleving. In een modern democratisch land zal die vrijheid binnen zekere grenzen door de wet worden erkend en beschermd. Geen overheid zal in zo'n land de ene religie boven de andere beschermen, laat staan ten koste van de andere. Dat zou een vorm van politieke theokratie opleveren die bijbels niet te verantwoorden is. Het is eerder islamitisch dan christelijk. De ruimte die het christelijk geloof vraagt voor private en publieke uitoefening ervan, kan natuurlijk aan andere religies niet ontegd worden. De toepassing van art. 36 NGB komt zo wel in de knel; dat zou eens eerlijk onder ogen gezien moeten worden. In Zuid-Afrika moeten veel mensen, zwart en blank, nog wennen aan deze nieuwe stand van zaken, die ze ook als bedreigend ervaren. Maar hier is geen sprake van verlies voor kerk en zending maar van winst. Want nu kan de eigenlijke konfrontatie tussen christelijk geloof en niet-christelijke religie plaats vinden op het vlak waar het thuis hoort, op dat van de persoonlijke ontmoeting, ongehinderd door overheidsstructuren die tot nu toe het christendom bevoordeelden. De ontmoeting tussen christen en niet-christen kan nu plaats vinden in het spanningsveld van de Geest, waar het aankomt op geloofsovertuiging en toewijding aan Christus als Heer, zonder de ondersteunende infrastructuur van een staat die het christelijk getuigenis in de loop der jaren alleen maar heeft gekrompromitteerd. We gaan in Zuid-Afrika daarom boeiende tijden tegemoet, geen krisis maar een uitdaging voor kerk en zending die in de kracht van de Geest moet worden opgenomen.

Verdraagzaamheid en getuigenis

Als mijn buurman een koe slacht als offer aan zijn voorouders, zal ik niet bij hem aan tafel aanschuiven. Tafelgemeenschap met Christus sluit deze tafelgemeenschap uit, schrijft Paulus aan de gemeente van Corinthe (1,10). Maar ik hoop toch zo'n goede nabuurschap te hebben opgebouwd dat op een van onze wederzijdse koffievissies of tijdens het snoeien van onze gemeenschappelijke heg de gelegenheid zich voordoet te getuigen van Christus als Heer. Burgerlijke verdraagzaamheid gaat wel hand in hand met het christelijke getuigenis, wil het niet verworpen tot relativistische onverschilligheid. Voor de wet zijn alle godsdiensten gelijk, en hebben recht op gelijke behandeling door de wet. Maar voor God zijn niet alle godsdiensten gelijk. Deze religieus-geestelijke onverdraagzaamheid kan niet in wetten worden vast gelegd en als basis voor een burgerlijke intolerantie die-

nen. De burgerlijke verdraagzaamheid zal de ruimte moeten scheppen voor het geloofsgetuigenis aangaande Christus de Zoon van de levende God. Het zal er in het nieuwe Zuid-Afrika niet makkelijker op worden voor kerk en zending. Tegelijk nieuwe mogelijkheden zullen zich voordoen. Geen crisis maar een uitdaging voor kerk en zending.

Kunnen jullie ontdekken welke gebeurtenis in deze kleurpuzzel zit verstopt?

- zwart
rij:
1 b d f j n r v z
2 b d e f g i j l m n o q r t v x z a a c c
3 b d f g i j n o q r t v z a a c c
4 b d f g i j k l n o q r t v z a a c c
5 d f g i j n o q r v x z a a c c
6 hele rij zwart
7 b d e g k l n p t v x y z b b c c
8 a b e g i k l n p r s t u v x y z a a b b c c
9 b d g k l p t v x y z b b c c
10 b d e g h i k l n p r s t v x y z b b c c
11 b d e g k l n p t v z b b c c
12 hele rij zwart
13 d h i m q u y c c
14 b d f g h i k m o p q s t u w x y z b b c c
15 d h i m q u y z b b c c

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t	u	v	w	x	y	z	aa	bb	cc
1																													
2																													
3																													
4																													
5																													
6																													
7																													
8																													
9																													
10																													
11																													
12																													
13																													
14																													
15																													
16																													
17																													

- 16 a b d f g h i j k m o p q s t u v w y z b b c c
17 d h i m q u y z b b c c
- rood
rij:
1 a c e g h i k l m o p q s t u w x y a a b b c c
2 a c h k p s u w y b b
3 a c e h k l m p s u w x y b b
4 a c e h m p s u w x b b
5 a b c e h k l m p s t u w y b b
7 a c f h i j m o q r s u w a a
8 c d f h j m o q w
9 a c e f h i j m n o q r s u w a a
10 a c f j m o q u w a a
11 a c f h i j m o q r s u w x y a a
13 a b c e f g j k l n o p r s t v w x z a a b b
14 a c e j l n r v a a
15 a b c e f g j k l n o p r s t v w x a a
16 c e l n r x a a
17 a b c e f g j k l n o p r s t v w x a a

De oplossing van de vorige keer was: Deze Jezus die van u opgenomen is naar de hemel zal op dezelfde wijze wederkomen als gij Hem ten hemel hebt zien varen.

G. Wijkhuizen-van Vuuren, Den Helder

H. Algra

Regionaal

Regio Amsterdam/Haarlem: Een nieuwe gemeente in ons kerkverband...

Sinds enkele jaren zijn in Amsterdam evangelisten werkzaam vanuit de organisatie 'World Harvest Mission'. Het betreft hier een interkerkelijke organisatie, die gesteund wordt door leden van Amerikaanse kerken. World Harvest Mission wil niet los van de kerken, maar sámen met reeds bestaande kerken werken aan de verkondiging van het Evangelie. In Amsterdam groeien kontakten met de Gereformeerde kerken (vrijgemaakt) en in een later stadium ook met de Nederlands Gereformeerde kerken. Vorig jaar ontstonden er plannen om een nieuwe gemeente in Amsterdam te stichten. Gekozen werd voor Amsterdam-Noord. Vanuit het uitgangspunt dat World Harvest Mission sámen wil werken met andere kerken, werd aansluiting gezocht bij een bestaand kerkverband. Na een aantal verkennende gesprekken werden dit de Nederlands Gereformeerde kerken. Het regioverslag van de regio Amsterdam-Haarlem van 19 september 1993 vermeldde: „Na verkennende gesprekken vraagt zij aansluiting bij het Nederlands Gereformeerde kerkverband. Amsterdam-Centrum heeft per brief de regio-kerken geïnformeerd en geeft een positieve aanbeveling. De vergadering neemt met vreugde kennis van dit initiatief en van deze aanvraag tot aansluiting en benoemt een commissie die de praktische punten voor de aansluiting zal onderzoeken en begeleiden". De regiovergadering van 4 februari 1994 heeft na gehouden onderzoek met blijdschap geconstateerd dat de nieuw te stichten gemeente toegelaten kan worden tot ons kerkverband. Op 1e Pinksterdag zal de nieuwe gemeente, die inmiddels de naam 'De Hoeksteen' heeft gekregen – met medewerking van de kerk van Amsterdam-Centrum – worden geïnstitueerd. De benoemde ambtsdragers zullen dan in hun ambt bevestigd worden. Het zou fijn zijn als er die zondag in onze Nederlands Gereformeerde kerken gebeden wordt voor het werk van deze jonge evangelisatiegemeente. Tevens vermelden we hier nog de oproep voor ondersteuning van het evangelisatieproject van 'De Hoeksteen' in Kiev in de Oekraïne (zie het vorige nummer van 'Opbouw', blz. 175). In het volgende nummer van 'Opbouw' wordt een vraaggesprek met één van de evangelisten van 'De Hoeksteen' (Norman Viss) geplaatst.

O. Mooiweer, Enschede

Spreekstijl

Ons taalgebruik gaat er niet op vooruit. Wie een winkel betreedt, wordt meestal niet meer begroet met Dag mijnheer of Dag mevrouw, maar met Hallo. En bij vertrek zwaait men u uit met Doe! Het tutoyeren neemt duidelijk toe, zelfs op scholen in de richting van onderwijzers en leraren. De voorname cultuur van weleer is vervangen door een voornamencultuur: ministers (vroeger aangesproken met excellentie) en andere hoogwaardigheidsbekleders kent men alle bij de voornaam. Ook de zinsformuleringen worden steeds slordiger. De gastvrouw vraagt: Hoe drinkt u de koffie? En als men dan antwoordt: Liefst uit een kopje, dan straalt de verbazing u tegen. Aan een loket of voor de telefoon krijgt men regelmatig te horen: Hoe was uw naam? Over het antwoord, dat die naam nimmer is gewijzigd en nog steeds hetzelfde is, moet de vrager diep nadenken alvorens zich te corrigeren en te vragen: Hoe is uw naam? Nu gaat het er niet om, het 18-eeuwse Nederlands weer in ere te herstellen. Alleen degenen die nog uit de psalmberijming van 1773 zingen, zouden het kunnen begrijpen als men zegt, dat men zich voor een goed taalgebruik zou willen verkloeken (Ps. 122:3), geen trekken (Ps. 5:9) wil plegen, maar in grote kreits (Ps. 104:3) zou willen laten blijken, dat men niet ontzind (Ps. 14:4) is en de beukelaar (Ps. 91:2) wil heffen tegen de taalverloeding. Maar ook in hedendaags Nederlands kan men zich inzetten voor een heldere spreekstijl.

Het gaat er om, dat men goed moet beseffen wat men zegt. En om nu bij de bedoeling van dit artikeltje te komen: het meest irritant is de in toeneemende mate in winkels op vrijdag en zaterdag gehoorde afscheidsgroet. Prettig weekend. Er is kennelijk geen besef meer, dat de week op zaterdag eindigt en op zondag begint. Maandkalenders, agenda's, dienstregelingen van luchtvaartmaatschappijen merken de maandag aan als dag nr. 1 en de zondag als dag nr. 7. Dat is in 1972 nog verergerd toen het Nederlands Normalisatie-instituut in de norm NEN 2772 de weken is gaan nummeren – zo

gaat men b.v. op vakantie in week 30 – en de maandag als eerste dag wordt aangemerkt.

Als vast antwoord op de wens „een prettig weekend“ pleeg ik te zeggen: hetzelfde en daarna een goede zondag. In de meeste gevallen moet ik dan wel uitleggen wat ik daarmee bedoel en is men hoogst verbaasd als men hoort, dat de week niet op zondag, maar op zaterdag eindigt. En maken wij onszelf ook niet schuldig aan dit woordgebruik, als we mededelen dat we een lang weekend met vakantie gaan?

Onze spreekstijl moet zorgvuldiger zijn. Dat geldt niet alleen voor het weekend, maar ook voor het spontane gebruik van (basterd)vloeken. G.v.d. vermijden we wel, maar o jee (afkorting van Jezus) rolt soms ook uit onze monden.

We hoeven niet in de gij-vorm tot elkaar te spreken, maar in het hedendaags Nederlands taalgebruik moeten we toch meer weloverwogen te werk gaan. En ook laten blijken, dat wij christenen (willen) zijn!

Verplanke

Ik hoop van harte, dat dit goede artikel uit 'DE WEKKER' velen mag wakker maken! Want we zijn in een bepaald opzicht zo langzamerhand allemaal bezig in te dutten!

Ned. Geref. Kerk van Enschede-noord

De kerkeraad heeft bij acclamatie beroepen ds. P.J.H. Krol, predikant van de gemeente Kampen.

Ned. Geref. Kerk van Bunschoten-Spakenburg

Het door de kerkeraad uitgebrachte beroep op ds. G. de Lange, predikant van de gemeente Rotterdam Overschie, werd door hem niet aangenomen.

Ned. Geref. Kerk van Amersfoort

De preekvoorziening is per 1 april jl. overgegaan van mev. W.M. Bruintjes naar de heer F.G. en mev. F. Bijlenga, Rosmolenstraat 75 te Leusden. Voor alle afspraken en gegevens i.v.m. kerkdiensten kunt u bij hen terecht. Tel.: 033 – 941919.

Ned. Geref. Kerken van Heemstede en Lisse

Ds. A.W. Vos heeft het door de kerkeraad van de gemeente Kampen op hem uitgebrachte beroep aangenomen en hoopt per 1 juni a.s. zijn ambt in zijn nieuwe standplaats op te vatten. De afscheidsdienst zal een gecombineerde kerkdienst zijn van beide gemeenten en zal worden gehouden op 29 mei a.s. om 17.00 uur te Lisse in de Nederlands Hervormde Kerk, adres: Heereweg 250. Belangstellenden zijn uiteraard welkom.

Theologische Universiteit Apeldoorn – inschrijving

Het college van hoogleraren van de Theologische Universiteit van de Christelijke Gereformeerde Kerken te Apeldoorn stelt hen die met ingang van de cursus 1994/1995 aan de Universiteit willen gaan studeren, in de gelegenheid zich naar artikel 16 van het reglement te laten inschrijven als student. Daarvoor wordt een verklaring van instemming met de gereformeerde belijdenis gevraagd. Verder is vereist (behalve 2 pasfoto's) een einddiploma VWO of een bewijs van een reeds afgelegd examen aan een erkende theologische faculteit. De inschrijving zal plaatshebben op donderdag 30 juni 1994 vanaf 14.00 uur in het gebouw van de Theologische Universiteit, Wilhelminapark 4 te Apeldoorn. Het is gewenst zich vooraf schriftelijk of telefonisch te melden (tel. 055-213156) en dat vóór 24 juni te doen.

Het is ons dan waarschijnlijk mogelijk u nog nauwkeuriger te laten weten hoe laat u verwacht wordt.

Voor degenen die een deficiëntie hebben voor Latijn en/of Grieks is de inschrijving gepland op donderdag 26 mei a.s. om 10.30 uur.

Namens het college van hoogleraren, dr. J.W. Maris, secretaris

Hoge onderscheiding

Mevr. A. Slaa-de Jong, lid van de Nederlands Gereformeerde kerk van Wageningen, heeft 7 mei jl. uit handen van ambassadeur Nothnagel van Zuid-Afrika een hoge onderscheiding ontvangen. Zij is benoemd tot commandeur in de Orde van de Goede Hoop, voor haar grote verdiensten als bestuurslid en later voorzitter van de Stichting Nederlands-Zuid-Afrikaanse Werkgemeenschap. De orde is de hoogste onderscheiding die een niet-Zuidafrikaan die niet in diplomatieke dienst is, ontvangen kan.

Nederlands Gereformeerde Kerk van Utrecht

De kerk van Utrecht heeft drs. W.G. Rietkerk in 1984 afgestaan voor het werk in l'Abri. De kerkeraad heeft nu een beroep op hem gedaan om wederom predikant van Utrecht te worden. Drs. W.G. Rietkerk heeft dit beroep intussen aangenomen.

Actie voor vrijlating van Chinese christenen

Half april 1994 rondde de VCVN-Nederland, de Vereniging van Christenen tegen Vervolging en Marteling, een actie af voor opheffing van het doodvonnis dat de in januari vrijgelaten Iraanse predikant Mehdi Dibaj nog steeds boven het hoofd hangt. Het verzoek aan de Iraanse autoriteiten, waarin ook vrijlating werd gevraagd van twee andere Iraanse christenen, werd door 4.700 personen ondertekend. Vanaf december 1993 tot 16 januari 1994 voerde de VCVN een actie voor vrijlating van ds. Dibaj. Deze op 16 januari afgebroken actie leverde bijna 3.200 handtekeningen op.

De VCVN is nu een actie gestart voor vrijlating van zes Chinese predikanten die eind 1993 veroordeeld werden tot enkele jaren werkcamp en voor vrijlating van enkele andere Chinese christenen die vanwege hun geloof gevangen zitten.

Op 20 juli 1993 werden de predikanten Guo Mengshan, Liu Wenjie en Zheng Lanyun gearresteerd omdat ze op 19 juli 1993 een trainingsklas voor geestelijke opbouw van nieuwe gelovigen hadden geleid. De predikanten Dai Guiliang, Dai Lanmei, Ge Xinliang werden op 25 augustus 1993 gevangen genomen. Zij werden ervan beschuldigd te hebben geluisterd naar evangelisatieprogramma's van een radio-station in Hongkong, bijbels ontvangen te hebben en een opleidingsklas voor predikanten te hebben gehad.

Na maanden in voorarrest gezeten te hebben, werden de zes predikanten eind 1993 veroordeeld tot één tot drie jaar 'heropvoeding' door arbeid in een werkkamp. Men vermoedt dat de zes predikanten nu gevangen zitten in het Xuangcheng werkkamp vlak bij Hefei, de hoofdstad van de provincie Anhui. De VCVN acht het van groot belang dat actie gevoerd wordt voor de vrijlating van de genoemde Chinese predikanten. In het verzoek van de VCVN wordt aan de Chinese minister van Justitie gevraagd om ook alle andere Chinese christenen die gevangen zitten vrij te laten. De VCVN roept alle christenen in Nederland op handtekeningen te verzamelen onder het verzoek.

Er kunnen ook persoonlijke brieven naar de Chinese autoriteiten gestuurd worden waarin een verzoek gedaan wordt om vrijlating van de Chinese

christenen. Een handtekeningenlijst en een voorbeeldbrief kunnen aangevraagd worden bij

VCVN-NEDERLAND, Postbus 451, 3800 AL AMERSFOORT of telefonisch: 038-225041 of 01820-82608 of 01840-13948.

Christelijke Hogeschool 'De Vijverberg-Felua'

De patiënt een speelbal?

Het beroep van verpleegkundige maakt een stormachtige ontwikkeling door. Met name ten aanzien van de relatie met de patiënt heeft professionalisering van de verpleegkundige consequenties. Dat heeft ook zijn effect op de relatie tussen arts en verpleegkundige.

Op vrijdag 27 mei a.s. organiseert Hogeschool De Vijverberg-Felua een studiedag over de problematiek die op dit terrein speelt. De studiedag wordt gehouden in het gebouw van de hogeschool te Ede, Oude Kerkweg 100.

Dr. A.C. Nievaard (gepromoveerd op het thema 'Triaden in het ziekenhuis') spreekt over de relatie arts-verpleegkundige-patiënt. Drs. N.E. Oud (consultant opleidingen verpleegkundige diagnostiek) gaat nader in op 'De gevolgen van de professionalisering voor de relatie arts-verpleegkundige'. De visie van de arts op de verpleegkundige wordt behandeld door drs. E. Balk (Ziekenhuis Gelderse Vallei).

In het middagprogramma komen in workshops diverse thema's aan de orde over de patiënt als speelbal, de (onder)scheiding tussen medische en verpleegkundige diagnostiek, de geneeskunde in het verpleegkundig perspectief en het leidinggeven in multidisciplinaire teams.

Nadere informatie is in te winnen bij de Sector Contractactiviteiten van De Vijverberg-Felua, Postbus 80, 6710 BB Ede, tel. 08380-39750).

Dekens en eerste hulppakketten voor Rwandese vluchtelingen

Apeldoorn, 29 april 1994

ZOA Vluchtelingen zorg te Apeldoorn heeft een bedrag van f 36.000,- beschikbaar gesteld voor de distributie van dekens aan 1300 gevluchte Rwandese families die zijn aangekomen in het Ntungamo-district in Uganda. Ook zullen eerste-hulppakketten (emmers, jerrycans, eet-, drink- en kookgerei en zeep) worden uitgereikt aan plm. 15.000 vluchtelingen in de Kayanoa-provincie in Burundi. Hiermee is een bedrag gemoeid van f 140.000,-.

Bij deze eerste hulp aan de slachtoffers van de burgeroorlog in Rwanda wordt samengewerkt met de Vrije Methodistengemeente van Burundi en de organisatie World Vision.

De Nederlandse hulporganisatie (giro 550) startte op 19 april jl. een groot-schalige fondswervingscampagne voor Rwanda en hoopt op een grote response vanuit het hele land. De overlevenden van de massale moordpartijen in Rwanda komen totaal berooid en vaak gewond over de grens

met de buurlanden. Eerste opvang is daarom van het grootste belang. De gevechten in de Rwandese hoofdstad Kigali zijn helaas weer opgelaaid.

E. Fokkema, mediawoordvoerder
tel. kantoor: 055-663833
privé: 05712-72251

Handtekeningen ter bemoediging van christenen in Zuid-Sudan

DRIEBERGEN, 21 april 1994 – De christelijke hulpverleningsorganisatie TEAR fund te Driebergen gaat een handtekeningenactie voor de christenen in zuid-Sudan houden. Doel is christenen in zuid-Sudan te laten merken dat ze niet worden vergeten. Van verschillende denominaties zijn de plaatselijke gemeenten inmiddels aangeschreven om aan de actie mee te doen. Het is de bedoeling dat handtekeningenlijsten rond zondag 14 mei in de kerken liggen. Eind mei zal er een drie man sterke delegatie naar Sudan reizen om er de handtekeningen aan te bieden aan de New Sudan Council of Churches.

De bemoedigingsdelegatie bestaat uit drs. W.C. Moerdijk (predikant te Nieuwegein en voorzitter deputaten Hulpverlening van de Christelijke Gereformeerde Kerken), ds. F.H. Veenhuizen (voorzitter van de Evangelische Alliantie) en J. Mooij (bestuurslid van TEAR fund en van 1982-1987 werkzaam geweest in zuid-Sudan).

De deelnemers aan de bemoedigingsmissie willen namens vele Nederlandse christenen uitdrukking geven aan de verbondenheid met de bevolking van Zuid-Sudan en in het bijzonder met de kerken en christenen daar. Zij zullen fungeren als een arm om de schouder en een luisterend oor. Na terugkeer zullen zij de boodschap van christenen in zuid-Sudan doorgeven. In Sudan woedt sinds 11 jaar een afschuwelijke burgeroorlog. Het land was aan het begin van deze oorlog al verwoest door de vorige burgeroorlog (1955-1972). Honderdduizenden mensen zijn gewond of vermoord. Een veelvoud daarvan is gevlucht, ontheemd. De Verenigde Naties schatten dat dit jaar 2,1 miljoen mensen in zuid-Sudan noodhulp nodig hebben. Volgens de New Sudan Council of Churches wordt de aandacht voor zuid-Sudan overschaduwed door de situatie in ex-Joegoslavië en Rwanda. Christenen in zuid-Sudan hebben daarom het idee dat ze vergeten worden, aldus de NSCC.

...want U bent groot
en doet wonderen
U, o God, alleen...

Psalm 86:10

Vol verwondering kijken wij in 't wiegje
naar

TIJMEN

zoon en broertje van

Luc en Hiektje Compagnie
Maaïke
Gerdien
Douwe
Klaartje

2 mei 1994
Arent v. 's-Gravesandestr. 86
3067 KA Rotterdam
010-4204458

Voor bezoek graag even bellen

'Goede liederen worden ... niet gemaakt,
ze worden geboren' (drs. M.H.T. Biewenga)

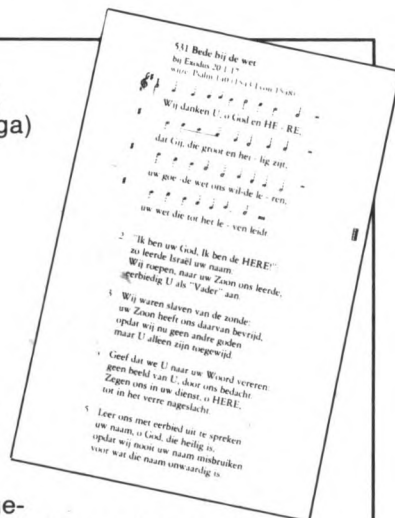
Zojuist verschenen:

GEZANGENBUNDEL Aanvullende gezangsbundel voor gebruik in de Nederlands Gereformeerde Kerken

88 pagina's, f 8,90

Met deze bundel is een aanvulling be-
oogd op het in de kerken vrij algemeen ge-
bruikte Liedboek voor de kerken. Ruim de helft van de 40 in deze
bundel opgenomen liederen zijn van de hand van dichters uit de
Nederlands Gereformeerde Kerken. De bundel bevat daarnaast
liederen gekozen uit diverse (oudere en meer recente) bundels.

Verkrijgbaar bij de boekhandel. Een uitgave van **Buijten en Schip-
perheijn**, Valkenburgerstraat 106, 1011 NA Amsterdam, tel. 020-
6236612.

De Wittenberg

CHRISTELIJKE HOGESCHOOL
EN TOERUSTINGSCENTRUM

Het bestuur van de Stichting Reformatrice Bijbel-
school zoekt per 1-9-1994 of zo spoedig mogelijk daarna
een

staflid (voltijds, m/v)

i.v.m. benoeming elders van de huidige functionaris.

Het takenpakket van dit staflid omvat globaal:

- ▲ mede-verantwoordelijkheid voor de HBO-sector
- ▲ docentschap in missionaire, sociaal-pedagogische,
cultuur-filosofische en/of kerkhistorische vakken
- ▲ mede-verantwoordelijkheid voor de onderwijs-
coördinatie
- ▲ zo mogelijk economisch-administratief beheer

Vereisten:

- ▲ bezieling en visie voor een instelling waar leren en
leven nauw verbonden zijn, goede contactuele
eigenschappen
- ▲ ervaring op onderwijskundig en organisatorisch
gebied
- ▲ academische opleiding
- ▲ meelevend en belijdend lid van een van de kerken
van gereformeerd belijden

Salarisindicatie: tot f 3500, = bruto per maand afhan-
kelijk van opleiding, leeftijd en ervaring. Inlichtingen
bij en sollicitaties (vóór 3 juni 1994) aan de directeur,
drs. B. Terlouw, Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist.
Telefoon: 03404-24166 of 19827.

Een jaartje wat anders!

Meewerken op het secretariaat van De Wittenberg,
meeleven in de gemeenschap van studenten
en meestuderen door enkele vakken te volgen.
Dat kan in het cursusjaar 1994/1995 als

diakonaal medewerker secretariaat m/v

Van onze kant bieden wij: kost, inwoning, een ziek-
tekostenverzekering en 250 gulden zakgeld per
maand.

Heb je vragen of interesse, bel of schrijf dan naar:
De Wittenberg, voorheen Reformatrice Bijbel-
school, Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist. Telefoon
03404-24166.

De Wittenberg

CHRISTELIJKE HOGESCHOOL
EN TOERUSTINGSCENTRUM